

Ferruh KAYALAN

Dr. Öğr. Üyesi , Balıkesir Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Genel Türk Tarihi
Anabilim Dalı/Balıkesir/ Türkiye

Faculty Member, Balıkesir University/Faculty of Arts and Sciences/Department of
History/Department of General Turkish History/Balıkesir/ Turkey

eposta: ferruh_81@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0544-0454>

<https://ror.org/02tv7db43>

Atf/Citation: Kayalan, Ferruh. 2023. 1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir
(Bulgaristan Türklerinin Balıkesir’de İskânı). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 443-
472. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1216232>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Dissertation Summary
Geliş Tarihi /Received:	08.12.2022
Kabul Tarihi/Accepted:	23.01.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.03.2023

1950-1951 BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN GÖÇÜ VE BALIKESİR (BULGARİSTAN
TÜRKLERİNİN BALIKESİR’DE İSKÂNI)

ÖZ

443

Balıkesir, geçmişten günümüze pek çok savaşa ve göçlere maruz kalmıştır. Yakın dönemde meydana gelen ilk kapsamlı göç, 1821’de baş gösteren Yunan isyanı sırasında yaşanmıştır. Daha sonra 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalar gereği Balkanlardan gelen Türk muhacirler nedeniyle tüm Osmanlı şehirleri gibi Balıkesir de bir demografik değişim içine girmiştir. Bundan sonra 1911-1912 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti’nin beklenmedik yenilgisi ve bunun bir sonucu olarak Rumeli’nin de elden çıkması neticesinde binlerce Türk muhacir, tüm Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Balıkesir’e de bir göçe sebep olmuştur. Tüm dünyayı etkisi altına alan Birinci Dünya Savaşı’nda da Balıkesir yine bir göç olayına sahne olmuş ve Ayvalık’tan binlerce Rum’un kaçmasına ve savaş sonunda geri gelmelerine şahit olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın hemen akabinde başlayan Milli Mücadele’nin başarıyla sonuçlanmasından sonra Lozan’da 30 Ocak 1923’te imzalanan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Böylece Balıkesir, Balkanlardan gelecek olan binlerce Türk mübadilin iskân yerlerinden biri olmuştur. Balıkesir’in yaşadığı göçlerden biri de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşen 1950-1951 Bulgaristan Türklerinin göçüdür. Bu çalışmada amaç, 1950-1951 yıllarında gerçekleşen Bulgaristan Türkleri göçünün Balıkesir’i nasıl etkilediğini anlamak ve bu alanda var olan bilgi eksikliğini gidermeye çalışmaktır. Çalışmada arşiv belgeleri ve Balıkesir yerel basını taranarak 1950-1951 Bulgaristan Türkleri göçünün Balıkesir’deki etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Bulgaristan, Türkiye, Göçmen, İskân

1950-1951 MIGRATION OF BULGARIAN TURKS AND BALIKESİR (SETTLEMENT OF BULGARIAN TURKS IN BALIKESİR)

Abstract

Balıkesir has been subjected to many wars and migrations from past to present. The first comprehensive migration in the recent period occurred during the Greek revolt in 1821. Afterwards, Balıkesir, like all Ottoman cities, underwent a demographic change due to the Turkish Muhajirs coming from the Balkans as per the treaties signed after the Ottoman-Russian War of 1877-1878. After that, as a result of the unexpected defeat of the Ottoman Empire in the Balkan Wars of 1911-1912 and the loss of Rumelia as a result of this defeat, thousands of Turkish muhajirs who took to the roads again caused a migration to Balıkesir as in all Anatolian cities. During the First World War, which influenced the whole world, Balıkesir was again the scene of a migration event and witnessed thousands of Greeks fleeing from Ayvalık and coming back at the end of the war. The Turkish-Greek Population Exchange, which was signed in Lausanne on 30 January 1923 after the successful conclusion of the National Struggle that started immediately after the First World War, entered into force as of 1 May 1923. Thus, Balıkesir became one of the settlement places for thousands of Turkish immigrants from the Balkans. One of the migrations experienced by Balıkesir is the 1950-1951 migration of Bulgarian Turks after the Second World War. The aim of this study is to understand how the migration of Bulgarian Turks in 1950-1951 affected Balıkesir and to overcome the lack of information in this field. The study analyses archival documents and the local press of Balıkesir and evaluates the effects of the 1950-1951 migration of Bulgarian Turks in Balıkesir.

Keywords: Balıkesir, Bulgaria, Türkiye, Immigrant, Settlement.

Giriş

Balıkesir, geçmişten günümüze pek çok savaşa ve göçlere maruz kalmıştır. Buna neden olan genel sebeplerden biri Balıkesir'in coğrafi konumudur. Marmara Denizi doğrultusunda kuzey güney istikametinde bir geçiş güzergâhında yer alması ve Batı Anadolu'nun denizlere açılan bir mevkiye olması Balıkesir'i önemli kılmıştır. Nitekim hem tarih öncesi çağlarda hem de daha sonraki dönemlerde büyük devletlerin hâkimiyetinde olan Balıkesir, bu devletlerin bölgedeki güçlerini sürdürmede her zaman elde tutulması gereken bir yer olmuştur (Türk, 2019: 19-20, 24-25).

Roma, Bizans, Karesi Beyliği ve sonrasında Osmanlı Devleti dönemlerinde Marmara Deniz'i istikametinde kuzey-güney yol güzergâhında bir garnizon şehri olan Balıkesir, tarihi süreç içinde siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan gelişme göstermiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1123-1125). Özellikle, Osmanlı Devleti döneminde Balıkesir, adı geçen devletin siyaseti gereği pek çok milletin yaşadığı kozmopolit bir yapı arz etmiştir. Adalar Denizi (Ege Denizi)'ne olan kıyısı ve bu kıyılara Balkanlardan gelen ve eskiden beri burada

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

mukim bulunan Rumlar, uzun yıllar özgürce yaşamışlardır. Fakat 1821’de baş gösteren Yunan isyanında Balıkesir’e bağlı olan Ayvalık’ta da pek çok Rum’un bu isyana destek vermesinden dolayı Rumlar zorunlu olarak göçe tabi tutulmuşlardır (Arıkan, 1988: 588-593). Bu, Balıkesir’in ilk kapsamlı göç olaylarından biri olarak tarihe geçmiştir. Daha sonra 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalar gereği Balkanlardan gelen Türk muhacirler nedeniyle tüm Osmanlı şehirleri gibi Balıkesir de bir demografik değişim içine girmiştir (Halaçoğlu, 20021: 890). Bundan sonra 1911-1912 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti’nin beklenmedik yenilgisi ve bunun bir sonucu olarak Rumeli’nin de elden çıkması neticesinde binlerce Türk muhacir tüm Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Balıkesir’e de bir göçe sebep olmuştur (Sarınay, 2011: 352; Yıldırım, 2019: 95-96).

Sonuçları itibariyle yukarıda bahsedilen olaylarla kıyaslanamayacak kadar yıkıcı olan ve tüm dünyayı etkisi altına alan 1914’te patlak veren Birinci Dünya Savaşı’nda da, Balıkesir yine bir göç olayına sahne olmuş ve Ayvalık’tan binlerce Rum’un kaçmasına şahit olmuştur. Savaş sonunda tüm müttefikleri gibi Osmanlı Devleti de mağlup sayılınca bu sefer 1918’de tersine bir Rum göçü meydana gelmiş ve binlerce Rum savaştan önceki yerlerine geri dönmüştür (İlgürel, 1999: 28). Nitekim Yunanlılar, 29 Mayıs 1919 tarihinde Ayvalık’ı işgal etmişlerdir. Bunun sonucunda Burhaniye, Edremit ve Bergama ahalisinden kadın ve çocuklardan oluşan bir kabile Anadolu’nun daha iç bölgelerine doğru göç etmeye başlamıştır. Bu göç hareketi Eylül 1922’ye kadar devam etmiştir (Yıldırım, 2020: 35-37).

Birinci Dünya Savaşının hemen akabinde başlayan Milli Mücadele’de Balıkesir Türk-Yunan savaşlarında önemli bir merkez olmuştur. En son 1922 yılında gerçekleşen Başkomutanlık Meydan Muharebesi Zaferi neticesinde Milli Mücadele başarıyla sonuçlanmıştır. Bundan sonra Lozan’da 30 Ocak 1923’te her iki ülkenin de mutabakatla imza altına aldığı Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir (Meray, 1993: 82). Böylece Balıkesir, Balkanlardan gelecek olan binlerce Türk mübadilin iskân yerlerinden biri olmuştur (İpek, 2000: 43). Görüldüğü üzere Balıkesir, 100 yılı aşan bir göç serüvenine tanıklık etmiştir. En son Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sonucunda 1923’ten 1935’e kadar devam eden göçler, tüm yurttaki olduğu gibi Balıkesir’in de demografik yapısında değişiklikler meydana getirmiştir (Kayalan, 2022: 278). Bununla beraber Türkiye ile Bulgaristan arasında 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan Dostluk Antlaşması ve İkamet Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda Bulgaristan’da yaşayan Türklerin bir kısmı İkinci Dünya Savaşı’na kadar peyder pey Türkiye’ye göç etmişlerdir. Bu göç dalgası 1940’lı yıllarda ve İkinci Dünya Savaşı’ esnasında Bulgaristan’ın artan iş gücü ihtiyacından dolayı azalmıştır. Fakat İkinci Dünya Savaşı’nın hemen akabinde 1950 yılında Bulgaristan’ın Türkiye’ye karşı büyük bir Türk göçünü harekete geçirmesi tüm Türkiye’yi olduğu gibi Balıkesir’i de etkilemiştir (Eroğlu, 1987: 1343; Uzuner, 2019: 21).

Bu çalışmada 1950-1951 yıllarında gerçekleşen Bulgaristan Türkleri göçünün geçmişten bu yana göç tecrübesine sahip Balıkesir’de nasıl yankı bulduğunu ve onu nasıl etkilediği sorularına cevap verilmiş ve bu alanda var olan bilgi eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma; Türkiye Bulgaristan İlişkileri ve Bulgaristan

Türkleri, Türkiye ve 1950-1951 Bulgaristan Türkleri Göçü, Muhacir Defterlerine Göre Balıkesir Merkezde ve Merkeze Bağlı Köylerde Bulgaristan Türkleri Göçü ve Balıkesir Yerel Basınına Göre Bulgaristan Türkleri Göçü şeklinde dört ana başlık altında ele alınmıştır. Çalışmada arşiv belgeleri ve Balıkesir yerel basını taranarak 1950-1951 Bulgaristan Türkleri göçünün Balıkesir'deki etkileri değerlendirilmiştir.

Yöntem

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Balıkesir'e göçünü ele alan bu çalışmada araştırma ve inceleme eserlerden göçün meydana geldiği dönemde Türkiye-Bulgaristan ilişkileri incelendi. Bundan sonra Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterlerinin vermiş olduğu bilgilere ve Balıkesir yerel basınından Balıkesir Postası gazetesinden göç ile ilgili haberlere ulaşıldı. Bunlardan Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden ulaşılan bilgiler doküman analiz tekniği kullanılarak defterin vermiş olduğu sayısal bilgiler hem bilgi olarak somutlaştırıldı hem de bu sayısal verilerden tablolar düzenlendi. Böylece göçün Balıkesir'e olan etkileri işlenmeye çalışıldı.

1. Türkiye-Bulgaristan İlişkileri ve Bulgaristan Türkleri

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yürütmüş olduğu askeri, siyasi ve sosyal politikalar sonucunda adı geçen coğrafya tarihsel süreç içerisinde Türkleşmesini tamamlamıştır. Bu tarihi süreç Bulgaristan açısından bakıldığında; I. Murad'ın başlattığı fetih süreci ve akabinde Yıldırım Beyazıt'ın Bulgaristan Krallığını tamamen ortadan kaldırmasıyla başlamıştır. Geleneksel Osmanlı siyasetinin bir sonucu olarak yeni fethedilmiş topraklar olan, Balkanlar ile birlikte Bulgaristan, Anadolu'dan göç ettirilen binlerce Türkmen tarafından yurt haline getirilmiştir (Halaçoğlu, 1992: 397-398).

Bu durum bölgede yaşayan Slavlar ve Ortodoks Bulgarlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Nitekim daha 1440'lı yıllarda bu hoşnutsuzluk bir isyanın doğmasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki siyasi, askeri ve sosyo-kültürel yönden güçlü olduğu dönemlerde bu isyankâr tutum fazla bir sorun teşkil etmemiştir (Todorov, 1979: 51-53). Fakat Osmanlı Devleti'nin 1683'te Viyana önlerinde başarısız olması ve akabinde 1699'a kadar süren Osmanlı-Avusturya savaşları neticesinde Türklerin Avrupa içlerinden geri çekilmeye başlaması ile Balkanlar ve burada yaşayan Bulgarlar bir sorun haline gelmeye başlamıştır diyebiliriz. Bu sorun, 1789 Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik fikirlerinin tesiri ile birlikte daha da ciddi bir boyut kazanmış ve tüm Balkanlar'da olduğu gibi Bulgaristan'da da Türklere karşı düşmanca hareketler meydana gelmiştir. Böylece 1806-1812 yılları arasında bölgeden 200.000'e yakın Türk göç etmek zorunda kalmıştır (Ağanoğlu, 2001: 32).

Fransız İhtilali'nin etkileri devam ederken, Osmanlı Devleti bir de sıcak denizlere inmeyi kendisine amaç edinen ve bu amaç doğrultusunda boğazlara egemen olmak isteyen Ruslar tarafından da tehdit edilmeye başlanmıştır. Sonuçta 1853-1856 yılları arasında tarihe Kırım Savaşı olarak geçen Osmanlı-Rus savaşında Avrupa devletlerinin de yardımları ile Osmanlı Devleti galip çıkmıştır (Akbulut, 2014: 5-13). Fakat bu yenilgi sonrasında Ruslar yeni bir politika olarak Slav milletlerin yaşadığı Balkanlarda "Panslavizm" politikası gütmeye

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

başlamıştır. Böylece Ruslar, diğer Balkan ulusları üzerinde olduğu gibi Bulgarlar arasında da Slavların birliği düşüncelerini yayarak Bulgar milliyetçiliği fikirlerini güçlendirmişlerdir. Bu durum ileriki yıllarda Osmanlı Devleti açısından çok daha sıkıntılı bir durumun temellerini atmıştır. Nitekim 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin mağlup olması ve akabinde imzalanan Ayastefanos (3 Mart 1878) ve Berlin (13 Temmuz 1878) antlaşmaları sonucunda Bulgarlar özerk bir yönetim elde etmişlerdir (Uçarol, 2006: 342, 353; Demiroğlu, 2009: 41). Meydana gelen bu gelişmeler sonucunda bölgede bulunan on binlerce Türk Anadolu'ya göç etmiştir (Abacı, 2008, s. 64). Bu göç hareketi 1912-1913 Balkan Savaşları'na kadar sürmüştür. Topraklarını genişletmek isteyen Bulgarlar, Rusya'nın desteği ve kışkırtmasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmıştır. Bu şekilde başlayan Birinci Balkan Savaşı'nda Bulgarlar aldığı topraklar ile Balkanların en büyük devleti haline gelmiştir. Bu durum Balkan devletlerini rahatsız etmiştir. Bundan dolayı Sırbistan, Yunanistan ve Romanya yapmış oldukları askeri faaliyetlerle tekrar bir savaş ortamı meydana getirmiş ve neticede 1913 yılında İkinci Balkan Savaşı çıkmıştır. Sonuçta Bulgaristan girmiş olduğu bu ikinci savaşta toprak kaybederek küçülmüştür (Uçarol, 2006: 430, 442).

Balkan Savaşları sonucunda yapılan antlaşmalarla karşılıklı olarak nüfus mübadeleleri yaşanmıştır. Bu bağlamda Bulgaristan'daki Türk nüfusun Türkiye'ye, Dobrucalı, Doğu Trakyalı ve Makedonyalı Bulgarların da Bulgaristan'a gitmesi kararlaştırılmıştır. Böylece Bulgaristan'da Bulgar nüfus artmış Türklerin nüfusu azalmaya başlamıştır (Hakov, 2002: 631). Daha sonraki süreçte Rusya etkisinden sıyrılmak isteyen Bulgarlar, 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda bu kez Osmanlı Devleti ile beraber aynı ittifakta yer almıştır (Kurat, 1987: 356). Fakat bu sefer de adı geçen savaş sonucunda tüm müttefikleri gibi Bulgaristan da mağlup olarak tam bir hayal kırıklığına uğramıştır (Karal, 1196: 557).

Türklerin Milli Mücadele sonucunda elde ettikleri başarının ardından Lozan Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans ile yıllardan beri kronikleşmiş birçok sorun çözülmüştür. Bu kapsamda Türkiye'nin Trakya sınırı meselesi Yunanistan ve Bulgaristan ile yapılan anlaşmalara göre bir çözüme kavuşturulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1984: 7-8). Bundan sonra Türkiye-Bulgaristan ilişkileri özellikle de Bulgaristan'da Çiftçi Partisi'nin (1919-1923) iktidarda olduğu dönemde dostane bir şekilde gerçekleşmiştir. Adı geçen iktidar döneminde Bulgaristan'daki Türkler nispeten huzurlu bir dönem yaşamışlardır. Fakat 9 Haziran 1923 tarihinde gerçekleştirilen bir darbe sonucunda Çiftçi Partisi iktidardan uzaklaştırılmış yerine faşist bir yönetim gelmiştir (Armaoğlu, 1991: 145-146).

İktidarı ele geçiren Faşist yönetim döneminde Bulgaristan'daki Türkler yeniden baskıya maruz kalmışlardır. Nitekim 1923 yılındaki darbeden sonra Bulgar Kralı Boris döneminde iktidara gelen hükümetler zamanında "*Bulgaristan Bulgarlarındır*" sloganı ve bu sloganın yol açtığı uygulamalar, Bulgaristan Türklerini sıkıntıya sokmuştur. Bununla birlikte giderek kötüleşen siyasi, sosyal ve ekonomik şartlar Bulgaristan Türklerini anavatanları olan Türkiye'ye göç etmeye zorlamıştır. Meydana gelen bu göçü daha kontrollü bir şekilde yönetebilmek için Türkiye ile Bulgaristan 18 Ekim 1925 tarihinde Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi imzalanmışlardır (Şimşir, 1986: 377). Bu sözleşme ile birlikte göç olayı

Ferruh Kayalan

daha sistemli bir hale gelmiştir. Nitekim 1923 yılından 1933 yılına kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye yılda ortalama 10.000 Türk'ün göçü gerçekleşmiştir. Adı geçen sözleşmeden sonra Bulgaristan'da meydana gelen siyasi gelişmeler söz konusu göçü daha da artırmıştır. Nitekim 1930'ların başından itibaren Bulgaristan'da siyasete hâkim olan diktatörlük, Bulgaristan Türklerine karşı zaten var olan zulmü bir kat daha artırmıştır. Artan baskılar ve 1934'te Bulgaristan'da meydana gelen darbe, tedricen de olsa devam eden göçü daha da artırmış ve Türkiye'ye ortalama yılda 20.000 kişi göçmüştür (Öksüz, 2010: 177-179). Türkiye devam eden bu göç karşısında geleceğe yönelik kendi yasal düzenlemelerini de hayata geçirmiştir. Bu kapsamda 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile gelecek göçmenlere bir takım kolaylıklar (İskân yardımı, Gümrük muafiyeti, İşlemlerle ilgili muafiyetler, vergi muafiyeti ve askerlik muafiyeti vb.) getirilmekle beraber gelecek göçmenlerin Türk anasından olmasına önem gösterilmiştir (2510 Sayılı İskan Kanunu, 1934: 4004-4010).

Bulgaristan Türkleri açısından vaziyet bu şekilde devam ederken Türkiye-Bulgaristan ilişkileri de inişli çıkışlı bir dönem yaşamıştır. Zira 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan ikamet sözleşmesinden sonra birçok konuda işbirliğine dayanan anlaşmalar yapılmaya devam edilmişse de Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ortaya çıkan revizyonist-anti revizyonist kamplarda anti revizyonist bir tutum takınması, Bulgaristan'ın ise revizyonist kampta yer alması iki ülke ilişkilerinde gergin bir dönemin yaşanmasına neden olmuştur. Bu gerginliğin son bulması ve Bulgaristan'ın da yapılması tasarlanan Balkan Paketi'na dahil edilmesi amacıyla Başbakan İsmet İnönü, 20-24 Eylül 1933 tarihlerinde Sofya'yı ziyaret etmiştir. Fakat bu ziyaret amacına ulaşmamakla birlikte 21 Aralık 1933 tarihinde Türk-Bulgar Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde ise her iki ülke birbirlerine saldırmayacaklarına dair 17 Şubat 1941 tarihli bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiri İkinci Dünya Savaşı'nda iki ülke arasında bir savaşın çıkmaması adına önemli bir adım olmuştur. (Değerli ve Karakuzu, 2016: 315).

İkinci Dünya Savaşı Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri açısından çok sıkıntılı bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Nitekim savaş sonunda Bulgaristan, Sovyet işgaline uğramıştır. İşgal sonucunda komünist iktidar yönetime gelmiştir. 9 Eylül 1944 tarihinde iktidara gelen Komünist Vatan Cephesi Partisi tüm muhalifleri tasfiye ederken Bulgaristan Türkleri de bu tasfiye politikasında en başta gelen unsurlardan biri olmuştur. Nitekim komünist hükümet, vergileri artırma yoluna giderken yetiştirdikleri ürünlerin çoğunun devlete verilmesi konusunda Türk köylülere baskı yapmışlardır. Bununla birlikte, komünist hükümet, eğitim çağındaki Türk çocuklarının "Trudovak" adındaki askeri işçi taburlarına alınması ve buralarda çalıştırılmaları gibi bir diğer baskı yöntemini de devreye sokmuştur. Diğer taraftan 1946 yılında Komünist Bulgar Hükümetinin toplu tutuklamalara gitmesi Türkler için çok zor bir durum yaratmıştır. Yine aynı şekilde Türk okullarının devletleştirilmesi ve Türklerin ellerinde bulunan tarla ve arazilerin kooperatifleştirilmesi Türkleri çok zor duruma sokmuştur. Bu baskılar neticesinde Bulgaristan Türkleri 1947-1948 yıllarında Türkiye'ye göç etmek için Türk yetkililerle temasa geçmiştir (Şimşir, 1986: 212).

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Bulgaristan Türklerinin bu girişimleri yaşanan birçok olay nedeniyle akamete uğramıştır. Nitekim savaştan sonra ortaya çıkan iki kutuplu dünya sisteminde Türkiye ve Bulgaristan ayrı kutuplarda yer almıştır. Türkiye, Sovyet Rusya'nın tehditlerinden dolayı Batı bloğunda kendini konumlandırmaya hazırlanırken Bulgaristan ise kendisini Komünist iktidardan dolayı doğu bloğunda konumlandırmıştır. (Gürün, 1983: 75-85). İki ülkenin bu şekilde hareket etmesi Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde önü alınamaz bir dizi olayın yaşanmasına sebep olmuştur. Nitekim Bulgar teröristlerin iki Türk uçağına 1948 yılında saldırıları ve hemen akabinde Filibe'deki Türk Konsolosluğuna saldırımları Türkiye tarafından çok sert bir karşılık bulmuştur. Türkiye bu olay karşısında Bulgar Ataşesini sınır dışı etmiştir. Aynı şekilde Bulgaristan da bu yönetime başvurmuş ve Türk Ataşesi sınır dışı edilmiştir. (Komisyon, 2004: 138-139). Bununla birlikte Türkiye'nin Batı yanlısı bir tutum sergileyerek Kore'ye asker göndermesi Komünist Bulgar Hükümeti'nde büyük bir öfkeye sebep olmuştur. Bundan dolayı Bulgaristan Türkiye'yi cezalandırmak amacıyla daha önce yasakladığı Türk göçünü serbest bırakarak göçmen kartını oynamaya karar vermiştir. Bundan maksat Türkiye'ye çok kısa bir sürede 250.000 Türk'ün göçünü gerçekleştirerek Türkiye'yi ekonomik olarak zor duruma düşürmek istemesidir (Kurat, 1975: 288).

2. 1950-1951 Bulgaristan Türkü Göçü

Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Bulgaristan Türklerinin göçünü durdurmuştur. Nitekim 1940-1950 yılları arasında Bulgaristan'dan gelen toplam Türk sayısı yaklaşık olarak 21.353 kişidir. Bu rakamdan hareketle 10 yıllık bir döneme dikkate alındığında; yıllık ortalama yaklaşık 2.100 göçmenin Türkiye'ye geldiği söylenebilir. Göçün, son 10 yıllık dönemde geçmiş dönemlere nazaran bu kadar azalmasının sebeplerinden biri ise Bulgaristan'da artan iş gücü ihtiyacı olmuştur (Çolak, 2013: 117-118). Bu nedenle meydana gelecek 1950-1951 Bulgaristan Türkü Göçü zamanına kadar Bulgaristan'da büyük bir Türk nüfusu birikmiştir (Şimşir, 1986: 215-217). Bulgaristan'da göç konusunda Türkler için durum bu şekilde iken, ana vatanları olan Türkiye'de ise siyasi, sosyal ve ekonomik bir dönüşüm yaşanmaktaydı. Mayıs 1950 seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti, bu dönüşümün öznesi olmuştur. Nitekim DP, yukarıda da ifade edildiği üzere ortaya çıkan çift kutuplu dünya sisteminde Batı Dünyası ile beraber olmak arzusunda idi. Bunun bir adımı olarak 1950'de Kore'ye asker gönderilmiştir. Bundan sonra 1952'de Türkiye'nin NATO'ya alınması ile artık Türkiye, Rusya'nın yayılmacı politikasına karşı kendisine bir güvenlik alanı inşa edecektir. (Eroğul, 2014: 105-106). Dış siyasette bu gelişmeler yaşanırken iç siyasette de Türkiye birçok adım atmıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşından sonra Batı dünyasında artık bir duyarlılık haline gelen çok partili siyasi sistemin bir savunucusu olan DP, bu sistemin bütün icaplarını yerine getirmeye başladı. Çok partili siyasi sistemde devletin ekonomik durumu ve halkın refahı önemli bir göstergedi. Nitekim DP'yi iktidara taşıyan etmenlerin başında da ekonomik durum önde gelmiştir (Pektaş, 2012: 53-54).

Geçmiş yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi döneminde uygulanan Devletçilik ilkesi yerine hür teşebbüsü benimseyen DP, bu anlamda Liberal bir ekonomik sistemi hayata geçirmeye başlamıştır. Bu kapsamda DP, nüfusunun çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu

Ferruh Kayalan

ülkede tarım alanında bir dönüşümü gerçekleştirmek istemiştir. Tarım alanında dönüşümü gerektiren sebep ise bu alanda üretimde ileri olmayan tarım teknolojilerinin kullanılması olmuştur (Şeyhanlıoğlu, 2011: 265-267). Bu dönüşüm, 1948'de onaylanan Marshall Yardımı çerçevesinde 1950 yılında gelen yardımlar ile birlikte kısmen hayata geçirilmeye başlanmıştır. İlk olarak çiftçiye ucuz kredi verilerek onların ekonomik durumlarının düzeltilmesine gidilmiştir. Daha sonra söz konusu yardımların gelmesi ile birlikte tarımda kullanılan traktör sayısı 1952 yılına gelindiğinde ciddi bir artış göstermiştir. Nitekim 1948-1952 yılları arasında toplam traktör sayısı 1.750'den 28.250 adet artarak 30.000 adete yükselmiştir (Zürcher, 1995: 326).

DP, 1950'lilerin başında yukarıda anlatılan faaliyetleri ile Liberal bir ekonomik sistem inşa ederek özel girişimcinin önünü açmış ve yabancı sermayeyi destekleyici önlemler almıştır. Bu şekilde ülkede bir kalkınma hamlesi yapmaya başlayan DP, tam da bu sıralarda dış politikada ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısını etkileyecek bir sorunla yüz yüze kalmıştır. (Tanoğlu, 2011: 129-130). Yukarıda ifade edildiği üzere Türkiye'nin Batı Bloğu kapsamında oluşturulan NATO'ya girme çabaları dış politikada bir amaç haline gelmiştir. Bunun için uygun siyasi ortam, Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın çıkmasıyla elde edilmiştir. Böylece Türkiye Kore'ye asker göndererek NATO'ya girme konusunda bir pozisyon elde etmiştir. Fakat Sovyetler Birliği güdümünde olan Bulgaristan, 10 Ağustos 1950 günü Türkiye'yi zora sokmak istercesine yaklaşık 10 yıldan beri göçlerini seyreklettiği Bulgaristan Türklerinden 250.000 kadarını üç ay içinde Türkiye'ye göndereceklerine dair bir nota verdi (Şimşir, 1986: 223). Bu notaya karşı Türkiye'nin de karşı notası gecikmedi. Böylece Türkiye-Bulgaristan arasında bir nota trafiği yaşandı. Bu notalar ve Sofya Elçiliğinin yaptığı açıklamalarda Türkiye, Bulgaristan Türklerinin kendi ırkdaşları olduğu ve zaten süreç içinde de peyder pey bu göçleri kabul ettiğini ifade ederek Bulgaristan'ın şimdi yaptığı uygulamanın iki ülke arasında imzalanan göç protokollerine uygun olmadığını dile getirmiştir. Türkiye, üç ay gibi bir süre içinde 250.000 kişinin kabulünde birçok zorluğun yaşanacağını ifade ederek bu göçün zamana yayılmasını istemiştir (Toparlak, 2018: 33). Bununla beraber Türkiye Bulgaristan sınırında yığılan ve mağdur bir duruma düşen ırkdaşlarına kapıları açarak da Bulgaristan Türklerini yalnız bırakmamıştır. Fakat Bulgaristan'ın Türk göçmenlerin arasında Türk soylu olmayan çingeneleri de dahil etmesi 10 Ağustos 1950 tarihinde başlayan göç olayında yeni bir krizin çıkmasına neden olmuştur. İyi niyetli olmayan bu durum karşısında Türkiye, Bulgar Hükümetinden sınırı geçen bu çingenelerin geri alınmasını istese de Bulgaristan buna yanaşmamıştır. Bu nedenle Türkiye hiç istemediği halde son çare olarak sınırı 7 Ekim 1950 tarihinde geçici de olsa kapatmak zorunda kalmıştır. (Özgür, 2007: 55).

Bulgaristan bu durum karşısında diplomatik kanalları kullanarak sınırın açılması için Sofya'daki Türk elçiliğine telgraflar çekmiştir. Sınırdaki bulunan Türkler de durumu protesto etmişlerdir. Türkiye'nin haklı olduğu meselede konuyu Birleşmiş Milletlere taşıma kararı alması Bulgar Hükümetinin geri adım atmasına neden olmuştur. Konun bu şekilde halledilmesi üzerine Türkiye sınırı tekrar 2 Aralık 1950 tarihinde Türk göçmenlere açmıştır (Pınar, 2014: 72). Fakat Bulgaristan tekrar göçmenler arasına sahte vizeli, vizesiz ve çingene

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

gibi kişileri sokarak daha önce alınan kararlara uymamaya başlamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Bulgar Hükümetine hazırandan başlamak üzere ekim ayına kadar konun hassasiyetine ilişkin notalar göndermesine rağmen Bulgar Hükümeti bu isteklere cevap vermemiştir. Böylece sınır 8 Kasım 1951 günü ikinci defa tekrar kapatılmıştır (Şimşir, 1986: 226).

3. Muhacir Defterlerine Göre Balıkesir Merkezde ve Merkeze Bağlı Köylerde Bulgaristan Türkü Göçü

Yukarıda anlatılan tarihi süreçte görüldüğü üzere 10 Ağustos 1950 tarihinde verilen Bulgar notası ile 1950-1951 Bulgaristan Türk'ü göçü başladı. Göçmenler, büyük bir çoğunlukla Türkiye'ye Edirne'den giriş yaptılar. Buradan Anadolu'nun çeşitli il ve ilçelerine iskânları yapıldı. Gerçekleştirilen bu iskân faaliyetinde göçmenlerin sosyo-ekonomik durumları mümkün olduğunca gözetildi. Bu anlamda göçmenlerin Bulgaristan'da daha önceki sahip oldukları konum ve koşullar dikkate alındı. Nitekim Bulgaristan'da dağlık yerlerde yaşayanlar dağlık bölgelere, aynı şekilde ovalarda yaşayanlar ise ovalık bölgelere yerleştirildiler. Bununla beraber yerleştirme modelinde de izlenen yol; ayrı bir yerleşim ve topluluklar kurmak yerine mevcut topluluklar arasında uyuma dayalı bir kurgu doğrultusunda oldu. Bu çerçevede göçmenler toplam 63 il içerisinde 44 ile yerleştirilmişlerdir. (Kostanick, 1957: 49; Uzuner, 2019: 50). Bu illerden biri de Balıkesir'dir.

Balıkesir ve diğer illere gelen göçmenler hakkında Toprak ve İskân Müdürlüğü tarafından Muhacir Esas Kayıt Defterleri tutulmuştur. Bu defterler Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda mevcut olmakla beraber kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında sınırlı şekilde istifadeye açıktır.¹ Çalışmada Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden sadece Balıkesir şehir merkezine ve merkeze bağlı köylere ait verilere ulaşıldı. Bununla beraber Balıkesir vilayetine ilişkin veriler ise genel olarak kaydedilebildi. Muhacir Esas Kayıt Defterleri bünyesinde yer alan İskan esas Kayıt Defteri'ne göre göçmenler; Balıkesir Merkez, Bigadiç, Sındırgı, Kepsut, Susurluk, Bandırma, Erdek, Savaştepe, Ayvalık, Balya, Edremit, Burhaniye, İvrindi, Manyas, Gönen, Şamlı, Dursunbey ilçelerine yerleştirilmiştir (BCA, Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri, 1950-1951: 42-1). Bu deftere ait genel bilgilere ise Prof. Dr. Huey Louis Kostanick'in "*Turkish Resettlement of Refugees from Bulgaria 1950-1951*" eserinden ulaşılabilmektedir. Nitekim Kostanick, bu kitabında belirttiğine göre elde ettiği verileri 1953 yılında Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nin tutulduğu Toprak ve İskân Müdürlüğü Ankara ofisindeki yetkililerle yaptığı röportaj ve görüşmelere dayandırmaktadır. Kostanick'in Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden elde ettiği verilere göre Balıkesir'e gelen göçmen aile sayısı 2.146'dır. Bu ailelerden 1548'i çiftçi, 598'i zanaatkârdır. Toplam göçmen sayısı 9,195 kişi olup, bunun 6.799'u çiftçi, 2.396'sı ise zanaatkâr ailelere mensuptur (Kostanick, 1957: 123).

¹24.03.2016 tarih ve 6698 Kanun Nolu Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında Muhacir Esas Kayıt Defterleri sınırlı şekilde ve yerinde incelenebilmektedir.

Ferruh Kayalan

Yukarıda ifade edildiği üzere elde edilen Balıkesir şehir merkezine ait bilgilerden hareketle bazı istatistiki bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Bu bilgilere göre Balıkesir şehir merkezine toplam 494 ailenin yerleştirildiği kaydedilmiştir. Fakat bahse konu olan defterde yerleştirilen 494 ailenin yalnızca 414'ünde aile üyelerinin bilgileri mevcuttur. Bundan dolayı Balıkesir şehir merkezine yerleştirilen göçmen sayısına aile üye sayısı kısmında belirtilen 414 aile üzerinden ulaşılmıştır. Böylece Balıkesir'e yerleştirilen göçmen sayısı 791'i erkek, 705'i kadın olmak üzere toplam 1.496 kişidir (BCA, Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri, 1950-1951: 50-1-248). Fakat ifade edildiği üzere bu rakam 414 aile üzerinden yapılan hesaplama sonucu elde edilen rakamdır. Nitekim 494 aile olarak hesaplandığında geriye kalan 80 aileden her aile başına ortalama dört kişi düşünüldüğünde; Balıkesir şehir merkezine yerleştirilen göçmen sayısının yaklaşık 1.816 kişi olduğu görülmektedir. Somut bilgilerden hareketle 414 aile ve bu ailelere ait birey sayıları üzerinden bir okuma yapıldığında erkek göçmen sayısının kadın göçmen sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu noktada 791 erkek ve 705 kadın olmak üzere toplam 1.496 göçmenin erkek kadın oranına bakıldığında; erkelerin oranı %52,87 iken kadınların oranı %47,12'dir. Bu defterden ayrıca Balıkesir şehir merkezine yerleştirilen göçmenlerin mesleki dağılımlarına ilişkin istatistiki bilgilere de ulaşılmaktadır. Burada belirtilmesi gereken nokta ise defterlerde mesleki bilgiler kaydedilirken sadece aile reisinin yapmış olduğu meslek belirtilmiştir. Bununla beraber belirtilmesi gereken bir başka husus ise çoğu kişinin mesleki bilgilerinin kaydının yapılmadığıdır. Bu hususlar dikkate alınarak düzenlenen tablo ile meslek dağılımına ilişkin istatistiki bilgilere ulaşılmıştır. Tablo 1'de mesleki kollar hakkında elde edilen verilere göre Balıkesir şehir merkezine yerleştirilen göçmenlerin en fazla işgal ettikleri meslek bakkalcılıktır. Bakkalcılığı takip eden meslek kolu ise kunduracılıktır. Bu şekilde ilk beş meslek kolunda bir sıralamaya gidilecek olursa; üçüncü sırada marangozluk, dördüncü sırada dericilik, beşinci sırada ise öğretmenlik, fırıncılık ve terziliğin geldiği görülmektedir.

Tablo 1: Mesleklerin Dağılımı²

Meslek	Sayı	Meslek	Sayı	Meslek	Sayı
Araba Koşucu	1	Hasırcı	2	Öğrenci	3
Arabacı	2	Helvacı	4	Öğretmen	10
Arabacı Ustası	1	İtriyatçı	1	Saat tamircisi	1
Aşçı	7	İşçi	3	Saraç	4
Bahçivan	1	Kahveci	3	Seyyar satıcı	10
Bakırcı	1	Kasap	2	Sobacı	1
Bakkal	33	Kiremitçi	3	Şoför	1
Berber	9	Köfteci	1	Taşçı	3
Börekçi	1	Kumaşçı	1	Tatlıcı	5
Çarıklı	2	Kunduracı	31	Terzi	10

² Bu tablo, yazar tarafından BCA Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defteri, Tahsis Defteri 1950-1951. adlı defter kullanılarak tanzim edilmiştir.

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Çiftçi	6	Lebelebici	1	Tuğlacı	2
Derici	12	Makine Tamircisi	1	Tuhafiyeci	2
Doğramacı	3	Mandıracı	2	Tüccar	3
Dökmeci	1	Manifaturacı	4	Tütüncü	1
Dülger	3	Marongoz	14	Vaiz	1
Elektrikçi	1	Mobilyacı	1	Yemenici	1
Esnaf	2	Montajcı	1	Yemişçi	1
Ev Kadını	8	Nalbant	6	Yorgancı	1
Fırıncı	10	Nalıncı	1	Yumurtacı	7
Gazozcu	3	Orakçı	1	Mesleği olmayan	160

Kaynak: BCA, Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri, 1950-1951: 1-248.

Meslek kolları üzerinden bir okuma yapmak gerekirse, Balıkesir şehir merkezine gelen göçmenlerin aile reisleri itibariyle herhangi bir mesleği olup olmadığı bilgisi kaydedilmemiş erkeklerin sayısı 160 kişidir. Bununla birlikte adı geçen tablodan sadece 6 kişinin çiftçi olarak kaydedildiği düşünülürse bu 160 kişinin mesleki bilgisi hakkında çiftçi ya da işsiz olarak bir değerlendirme yapmak konusu da mümkün görünmemektedir. Fakat yukarıda bahsedildiği üzere Kostanick'in Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden elde ettiği verilere göre Balıkesir vilayetine gelen toplam 9.195 göçmenin 6.799'unun çiftçi olması Balıkesir şehir merkezinde iskân edilen ve meslekleri konusunda herhangi bir kayda rastlanılmayan bu 160 aile reisinin de çiftçi olmak ihtimalleri yüksektir. Bu itibarla 414 aile reisinin 160 aile reisinin çiftçi olabilme ihtimalini de hesaba katarsak Balıkesir şehir merkezine iskân edilen göçmenlerin büyük çoğunluğunun esnaf ve zanaatkâr olduğu görülmektedir. Bununla birlikte başta bakkalcılık olmak üzere diğer meslek kollarının da kayda değer bir yekûn tutması yapılan iskânda Balıkesir şehir merkezinin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının da hesaba katıldığını göstermektedir. Bahsi geçen defter, Balıkesir şehir merkezine iskân edilen göçmenlerin Bulgaristan'ın hangi şehir ve köylerinden geldiği bilgisine de ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Tablo 2'ye bakıldığında Balıkesir şehir merkezine Bulgaristan'dan gelen göçmenlerden 149 ailenin bu ülkenin hangi ilçesinden geldiklerine dair herhangi bir bilgisine ulaşılamadığı görülmektedir. Bununla beraber tablodan hangi ilçeden geldiği konusunda kaydı olan toplam 265 aileden 57'sinin Bulgaristan'ın Kırcaali köyü geldiği görülmektedir. Yine bu tablodan hareketle ikinci sırada Şumnu köyü, üçüncü sırada Rusçuk köyü, dördüncü sırada Bulgaristan şehri ve beşinci sırada Eskiçuma köyü olduğu görülmektedir.

Tablo 2: 1950-1951 Yıllarında Balıkesir Şehir Merkezine Gelen Göçmenlerin Bulgaristan'dan Geldikleri Şehir ve Köyler³

No	Şehir/Köy	Sayı	No	Şehir/Köy	Sayı
1	Aydos	2	17	Nikbolu	1
2	Bela	11	18	Omurtak	1
3	Bulgaristan şehri	15	19	Osamanpazarı	1
4	Dobriç	6	20	Pazarcık	1
5	Eğridere	2	21	Pilevne	1
6	Elana	4	22	Popköy	1
7	Eskicuma	13	23	Razgard	7
8	Filibe	1	24	Ruşçuk	31
9	Hasköy	22	25	Silistre	1
10	İslimye	2	26	Şişdağ	2
11	Karlova	3	27	Şumnu	44
12	Kemaller	1	28	Tırnova	6
13	Kırcaali	57	29	Tutrakan	1
14	Koşukavak	1	30	Varna	1
15	Mestanlı	7	31	Yeni Zagra	1
16	Nevrokop	12	32	Ziştovi	6
	Kayı olmayan	149			

Kaynak: BCA Balıkesir, Muhacir Esas Kayıt Defteri, Tahsis Defteri 1950-1951: 1-248.

Böylece Balıkesir şehir merkezinde en fazla Kırcaali'den gelen göçmenler iskân edilmişken, en az Filibe, Kemaller, Koşukavak, Nikbolu, Omurtak, Osamanpazarı, Pazarcık, Pilevne, Popköy, Silistre, Tutrakan, Varna ve Yeni Zagra'dan gelenler iskân edilmişlerdir.

Tablo 3: 1950-1951 Yıllarında Göçmenlerin yerleştirildiği Balıkesir Şehir Merkezine Bağlı Köyler⁴

³ Bu tablo, yazar tarafından BCA Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defteri, Tahsis Defteri 1950-1951. adlı defter kullanılarak tanzim edilmiştir.

⁴ Bu tablo, yazar tarafından BCA Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defteri, Tahsis Defteri 1950-1951. adlı defter kullanılarak tanzim edilmiştir.

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

	Köy	Aile Sayısı	Erkek	Kadın	Toplam	Meslek
1	Büyükbostancı	9	20	19	39	Çiftçi
2	Ovaköy	16	24	30	54	Çiftçi
3	Pamukçu	9	20	18	38	Çiftçi
4	Küçükbostancı	2	5	4	9	Çiftçi
5	Balıkli	7	20	12	32	Çiftçi
6	Köteyli	9	17	18	35	Çiftçi
7	Üçpınar	4	6	8	14	Çiftçi
8	Köseler	9	17	19	36	Çiftçi
9	Irvana	1	3	4	7	Çiftçi
10	Ayşebacı	6	17	15	32	Çiftçi
11	Kalaycılar	2	3	3	6	Çiftçi
12	Yakupköy	6	11	15	26	Çiftçi
13	Gökköy	5	10	12	22	Çiftçi
14	Aktarma	3	9	6	15	Çiftçi
15	Bakacak	2	4	8	12	Çiftçi
16	Selimiye	1	3	3	6	Çiftçi
17	Halalca	1	6	2	8	Çiftçi
18	Ayvatlar	1	3	2	5	Çiftçi
19	Çayırhisar	4	6	7	13	Çiftçi
20	Karaman	6	9	13	22	Çiftçi
21	Naipli	1	2	2	4	Çiftçi
22	Çandır	6	13	10	23	Çiftçi
23	Köylüköy	2	5	3	8	Çiftçi
24	Çinge	4	7	12	19	Çiftçi
25	Kabaklı	3	8	4	12	Çiftçi
26	Paşaköy	14	25	25	50	Çiftçi
27	Ovacık	3	6	5	11	Çiftçi
28	Kavaklı	2	6	1	7	Çiftçi

Ferruh Kayalan

29	Kesiveren	4	8	7	15	Çiftçi
30	Atköy	3	6	6	12	Çiftçi
31	Aslıhan	15	24	21	45	Çiftçi
32	Aslıhantepeceği	2	6	5	11	Çiftçi
33	Yenice	1	3	1	4	Çiftçi
34	Nergiz	2	2	4	6	Çiftçi
35	Tekkeşiklar	1	1		1	Çiftçi
36	Kamçılı	3	8	4	12	Çiftçi
37	Deliyusuflar	2	3	7	10	Çiftçi
38	Fethiye	2	4	4	8	Çiftçi
39	Halkapınar	2	8	3	11	Çiftçi
40	Karakolköy	1	2		2	Çiftçi
Toplam		176	360	342	702	

Kaynak: BCA Balıkesir, Muhacir Esas Kayıt Defteri, Tahsis Defteri 1950-1951: 251-359.

Aynı şekilde söz konusu defterden göçmenlerin Balıkesir şehir merkezine ait hangi köylere yerleştirildiği hakkında da bilgi sahibi olmak mümkündür. Tablo 3'e göre göçmenler Balıkesir'e bağlı 40 köye yerleştirilmişlerdir. Bu köylere yerleştirilen toplam aile sayısı ise 176'dır. Köylere yerleştirilen göçmenlerin 360'sı erkek, 342'yi kadın olmak üzere toplam nüfus 702 kişidir. En fazla göçmenin yerleştirildiği köyler sırasıyla Ovaköy, Paşaköy, Aslıhan, Büyükbostancı ve Pamukçu'dur. En az göçmenin yerleştirildiği köyler ise Tekkeşiklar, Karakolköy, Yenice, Naipli ve Ayvatlar'dır.

Balıkesir şehir merkezine bağlı köylere yerleştirilen göçmenlerin %51,28'i erkek, %48,71'i ise kadındır. Bununla beraber köylere yerleştirilen göçmenlerin tamamı çiftçidir. Bu bilgilerden hareketle Balıkesir merkez ve köylerine iskân edilen göçmenlerin toplam sayısı yaklaşık 1.151'i erkek ve 1.047'isi kadın olmak üzere toplam 2.198 kişidir.

1950-1951 Bulgaristan Türkleri göçünün Balıkesir vilayeti üzerinde yaptığı değişiklikleri görerek bunun Balıkesir merkez ve Balıkesir merkeze bağlı köyler ile toplam Balıkesir şehri üzerindeki etkilerini tespit etmek mümkündür. Bu noktada Cevat Geray'ın "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi" ve Rüya Kasarcı'nın "Türkiye'de Nüfus Gelişimi", adlı eserleri konuya ilişkin bilgiler vermektedir. Geray, yapmış olduğu araştırmaya göre 1923-1960 arası dönemde Türkiye'ye gelen 1.204.205 göçmenin %78'ni oluşturan 889.042 kişinin hangi illere yerleştirildikleri konusunda bilgi sahibi olmuştur. Bu bilgiye göre göçmenlerin %9,4'ü Tekirdağ'a, %9'u İstanbul'a, %7,8'i Kocaeli'ne, %7'si Bursa'ya, %5,6'sı ise Balıkesir'e yerleştirilmişlerdir. Böylece Balıkesir'e yerleştirilen kişi sayısı 1923-1960 arası dönemde 50.065 kişiye karışıklık gelmektedir. Elde edilen bu bilgilere göre

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

yerleştirilen göçmenlerin Balıkesir nüfusundaki artış hızına etkisi ise %20' olarak hesaplanmıştır (Geray, 1970: 18-19).

Bununla beraber Kasarcı'nın yaptığı araştırmalardan 1950 öncesi ve sonrası Balıkesir'in nüfus artış oranı ve 1950 öncesi ve sonrası Balıkesir'in nüfus artış miktarı hakkında bilgiler elde etmek mümkündür. Buna göre; Balıkesir'in 1940-1950 yılları arasında nüfus artış hızı % 15,5 iken 1950-1960 yılları arasında bu oran %17.6'ya yükselmiştir. Aynı şekilde Balıkesir'in 1940-1950 yılları arasında nüfus artış miktarı 80.394 iken bu miktar 1950-1960 yılları arasında 107.448 kişi olmuştur (Kasarcı, 1993: 249-252).

Konuyu, her beş senede bir yapılan genel nüfus sayımlarına göre incelemekte doğru olacaktır. Bu anlamda 1950 ve 1955 nüfus sayımları incelenmiştir. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımına göre Balıkesir şehrinin nüfusu 36.005 kişi iken merkez bağlı köylerin nüfusu 96.257 kişidir. Bu sonuçlara göre Balıkesir merkezin toplam nüfusu 1950 sayımına göre 132.262 kişidir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, (TCBİGM), 1961:12). Bu nüfus sayımı sırasında Bulgaristan Türklerinin göçü devam etmekteydi. Bununla beraber 23 Ekim 1955 tarihinde gerçekleştirilen nüfus sayımında ise Balıkesir şehrinin nüfusu bir önceki nüfus sayımına göre 9.680 kişi artarak 45.685 kişi olarak kaydedilirken şehre bağlı köylerde ise bir önceki sayıma göre 35.073 kişi azalış yaşanmış ve köy nüfusu 61.184 kişiye düşmüştür. Böylece 1955 yılında Balıkesir merkez nüfusu toplam 106.869 kişi olarak gerçekleşmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, (TCBİGM), 1961: 21).

Bu sonuçlara göre Balıkesir'de Bulgaristan Türklerinin göçü noktasında kısmi değerlendirmeler yapmak mümkündür. Konu, Balıkesir şehri ölçeğinde ele alındığında; yukarıda da görüldüğü üzere 1950 yılı nüfus sayımından 1955 nüfus sayımına kadar şehir merkezinde 9.680 kişilik bir artış söz konusudur. Bu rakam üzerinden gidildiğinde, yukarıda ifade edildiği üzere Balıkesir şehrine gelen yaklaşık 1816 Bulgaristan Türkünün oranı 9.680 rakamı içinde %18,76 olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat aynı değerlendirme bahsi geçen yılda Balıkesir merkeze bağlı köylerin nüfusunda bir düşüş yaşandığından yapılamamaktadır.

4. Balıkesir Yerel Basınına Göre Bulgaristan Türklerinin Göçü

Balıkesir'de göçmen olayı dönemin iki yerel gazetesi olan Balıkesir Postası ve Türk Dili gazetelerinde ele alınmıştır. Fakat konu, iktidar yanlısı olan ve bu anlamda yayın politikası güden Balıkesir gazetesinde daha çok haber değeri taşımıştır. Göçmen olayının sığağı sığağına yaşandığı günlerde ve aylarda Balıkesir Postası gazetesi olayı olabildiğince güne gün haber olarak manşetlerine taşımaya çalışmıştır. Bu nedenle konunun basın yönü Balıkesir Postası gazetesinin haberleri üzerinden değerlendirilecektir.

4.1 Balıkesir Merkez ve İlçelerine Gelen Göçmenler ve Göçmen Sayısı

Balıkesir'e gelen göçmenler konusunda Balıkesir Postası gazetesinden göçmenlerin Bulgaristan'ın hangi bölgelerinden geldiği, kaç kişi geldikleri ve nerelere yerleştirildiklerine

Ferruh Kayalan

ilişkin bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu anlamda göçmenlerin Bulgaristan'ın Razgrad, Kırcaali ve Rusçuk bölgelerinden geldiği hakkında bir haberde göçmenlerin sayısının 170 kişi olduğu kaydedilmiştir (Balıkesir Postası, 9 Ocak 1951, S. 2437: 1). Türkiye'ye gelen göçmenlerin ülke ekonomisine katkı veren bir yapıya dönüştürülmesi ve uyum sağlaması istenilen bir durumdur. Bu düşünce basın yayın organlarının haberlerine de yansımıştır. Nitekim Balıkesir Postası gazetesinin 11 Ocak Perşembe günü haberinde Bulgaristan'dan 1500 göçmen geldiği haberi verildikten sonra "Bu ırkdaşlarımızın her türlü ihtiyaçları temin edilerek müstahsil bir duruma sokulmuşlardır" manşeti atılmıştır (Balıkesir Postası, 16 Ocak 1951, S. 2443: 2).

Balıkesir'e gelen göçmenler hem merkez ilçeye hem de merkeze bağlı diğer ilçelere yerleştirilmişlerdir. Bu ilçelerden biri de Susurluk'tur. Adı geçen ilçeye 19 Ocak 1951 tarihine kadar 1500 göçmen geldiği kaydedilmiştir (Balıkesir Postası, 19 Ocak 1951, S. 2446: 1). Bunun gibi 23 Ocak Salı günü haberde dört aydan beri süre gelen göç olayında Bulgaristan'dan Balıkesir'e 2.628 göçmen gelmekle beraber bu göçmenlerden 2478'i iş sahalarının ve akrabalarının buldukları Balıkesir'e bağlı 13 ilçeye sevk edildikleri kaydedilmiştir. Balıkesir'e gelen göçmenler Edirne'den Bandırma'ya buradan da Erdek, Susurluk ve Manyas ilçelerine gönderilmişlerdir (Balıkesir Postası, 23 Ocak 1951, S. 2449: 2). Gelen göçmenlerin yerleştirildiği ilçeler arasında Havran da vardır. Gazetenin 29 Ocak 1951 tarihli haberine göre Havran'a 8 hanelik bir göçmen grubu gelmiştir. Bu göçmen grubunun 6 hanelik bir kısmı torna ve tesviyeci olduklarından Havran merkezde yerleştirilmişler, diğer geri kalan 2 hane ise merkeze 1 saat mesafedeki Şekveren köyüne gönderilmişlerdir (Balıkesir Postası, 29 Ocak 1951, S. 2454: 1). Kepsut ilçesi de göçmenlerin peyder pey geldikleri bir ilçedir. 5 Şubat 1951 tarihli bir habere göre Kepsut'a 95 nüfusluk olmak üzere 20 hanelik bir göçmen grubu adı geçen ilçeye gelmiştir. Bu kafilden 5 kişilik bir nüfusun ilçeye bağlı Beşköy köyüne gönderildiği ve diğerlerinin de çeşitli köylere yerleştirildiği kaydedilmiştir (Balıkesir Postası, 5 Şubat 1951, S. 2460: 1).

Bigadiç de göçmen gönderilen bir ilçe olarak gazete haberinde yer alan bir diğer ilçedir. 10 Mart 1951 tarihli habere göre buraya 30 haneden müteşekkil 160 kişi gelmiş ve Bigadiç'in çeşitli köylerine yerleştirilmişlerdir (Balıkesir Postası, 10 Mart 1951, S. 2489: 2). Bigadiç'te olduğu gibi Sındırgı ilçesi de göçmenlerin iskân edildiği bir diğer ilçedir. Buraya da 26 Mart 1951 tarihine kadar 42 hanelik toplam 193 nüfus gelmiştir. Bunların bir kısmı ilçe merkezlerinde diğer bir kısmı ise toplam 12 köye yerleştirilmişlerdir (Balıkesir Postası, 26 Mart 1951, S. 2502: 1). Ayvalık da bir diğer göçmen iskân yeridir. Bu anlamda 26 kişilik bir göçmen kafilesi Ayvalık'a gelmiştir. Gazete haberine göre pasaportsuz olarak motor ile gelen bu göçmen kafilesinin Bulgaristan'ın Gümölcine şehrinden geldiği haber verilmiştir (Balıkesir Postası, 31 Temmuz 1951, S. 2605: 1).

Balıkesir, 1950-1951 yıllarında çeşitli zamanlarda göçmenlerin yerleşimine sahne olmuştur. Nitekim 23 Şubat 1951 tarihli bir habere göre bu durum teyit edilmektedir. Habere göre 2 Aralık 1950'ye kadar Balıkesir'e 3.000, 2 Aralıktan 23 Şubat 1951'e kadar 2081 göçmen gelmiştir. Böylelikle Balıkesir'e gelen göçmen sayısı toplam 5081 kişiyi bulmuştur (Balıkesir

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Postası, 23 Şubat 1951, S. 2476: 1). Bununla beraber 17 Nisan 1951 tarihli bir habere göre Balıkesir göçmen kontenjanının %20 olarak artırılması yukarıda bahsedilen göçmen yerleşiminin ilerleyen günlerde daha da devam etmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim 30 Mayıs 1951 tarihli bir haberde Balıkesir'e gelen göçmenlerin sayısının toplam 5.422 olduğu görülmektedir. Bu habere göre toplam 5.422 kişinin 1.603'ü erkek, 1625'i kadın, 996'sı kız ve 1137'si ise erkek çocuktur (Balıkesir Postası, 30 Mayıs 1951, S. 2555: 1). Gazete, 1 Ekim 1952 tarihindeki haberinde Balıkesir'e gelen göçmenlerin nihai miktarını vermiştir. Habere göre Bulgaristan'dan Balıkesir'e gelen göçmenler 2.128 aile olup, bunların toplam nüfusu 9.350 kişidir (Balıkesir Postası, 1 Ekim 1952, S. 2951: 1).

4.2 Balıkesir Halkının Göçmenlere Yaptığı Yardımlar

Balıkesir Postasının 4 Ocak 1951 tarihli haberinde göçmenlere yapılacak olan yardımlardan da bahsedilmiştir. Bu haberde yapılacak olan yardımların Kızılay tarafından kabul edileceği ve görevlilerin mahalle mahalle gezerek vatandaşlardan yardım toplamaya devam ettikleri bilgisi verilmiştir. Bu yardımlar para yardımı olabileceği gibi eşya yardımı da olabileceği haberi verilmiştir. Kızılay merkezince de kabul edilen yardımlar makbuz karşılığında toplanmıştır (Balıkesir Postası, 4 Ocak 1951, S. 2433: 1-2).

Gazetede haberlerden yardım konusu sadece Kızılay Teşkilatı ile yeterli kalınmayıp bu yardım faaliyetlerinin geniş halk kitleleri üzerinde yaygınlaştırılması için diğer yardım kuruluşlarının da faaliyete geçirildiği görülmektedir. Böylece yardım faaliyetlerinin tüm halka sirayet etmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Balıkesir il merkezi ve ilçelerinde 16 Ekim 1950 tarihinde "Göçmenlere Yardım Derneği" kurulmuştur. Derhal faaliyetlerine başlayan bu dernek köylere kadar yardım faaliyetlerini organize etmiştir. Ayrıca şehir merkezinde bütün masrafları dernekçe karşılanan misafirhaneler de açılmıştır. Balıkesir merkeze gelen göçmenler burada 5 gün kadar misafir edilirken Balıkesir Toprak ve İskân Müdürü Sıtkı Sel tarafından göçmenlere uyum dersleri de verilmiştir. Derneğin şimdiye kadar toplanan para yardımından 4 bin lira kadar göçmenlere tahsis edildiği haberi verilmiştir (Balıkesir Postası, 16 Ocak 1951, S. 2443: 2).

Yardım kuruluşlarından biri de 9 Şubat 1951 tarihinde açılan "Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği"dir. Bu birlik Balıkesir Vali Vekili Esad Kaya Ayman'ın başkanlığında teşekkül etmiş olup, diğer üyeler ikinci başkan Hilmi Yırcalı, Muhasip İ. Ethem Gündüz, Veznedar Emin Tansel, Sekreter Şeref Onursal, üyeler ise Belediye Başkanı Mühendis Tefvik Yoldemir, İphet Taşkend, Emin Tansel, Veli Uzgören ve Vechi Ersun'dur (Balıkesir Postası, 9 Şubat 1951, S. 2464: 1). Bu birliğin ayrıca 26 Şubat 1951 tarihinde kadınlar kolu da teşekkül edilmiştir. Göçmenler ve Mültecilere Yardım Birliği'nin Kadınlar Kolu Başkanı Müşerref Yırcalı, İkinci Başkan Fehime Başaran'dır (Balıkesir Postası, 26 Şubat 1951, S. 2478: 2). Göçmenler ve Mültecilere Yardım Birliği'nin Kadınlar Kolu Teşkilatı çok sayıda yardım faaliyeti yürütmüştür. Ayrıca bahsi geçen yardım faaliyetleri toplumun bütün kesimleri tarafından sahiplenildiği için bazen adı geçen yardım derneklerinin de dışında yardımlar da olmuştur. Özellikle il ve ilçelerde o yerin Kaymakam, Komutan ve Belediye Başkanı gibi mülki yetkililer

Ferruh Kayalan

de bu faaliyetlere destek vermişlerdir. Şimdi hem dernekler hem de diğer mülki yetkililerin yardım faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir. İlk olarak Göçmenlere Yardım Derneğinin faaliyetleri ele alınacaktır.

Göçmenlere Yardım Derneği ve hayırsever vatandaşların yardımları aralıksız sürmüştür. Bu kapsamda Keçeci Ömer Dedeoğlu ismindeki bir vatandaş muhtemelen adı geçen derneğe verilmek üzere göçmenlere gıda yardımında bulunmuştur. Vatandaş, oğlunun düğünü için aldığı 30 ekmeğe, 10 kilo şeker, 10 kilo koyun eti, 7 kilo nohut, 5 kilo sadeyağ, 30 kilo pirinç ve 5 kilo şehriyeyi göçmenlere bağışlamıştır (Balıkesir Postası 16 Ocak 1951, S. 2443: 1). Yine Göçmenlere Yardım Derneği emrine verilmek üzere şehrin müteahhitlerinden Sabri İnanöz gelen göçmenlerin civar bucak ve ilçelere taşınması için büyük bir otobüs bağışlamıştır (Balıkesir Postası, 29 Ocak 1951, S. 2447: 2). Göçmenlere Yardım Derneği ve vatandaşlar yardım faaliyetlerini sürdürür iken Balıkesir Postası gazetesi de halkı teşvik edici haberler vermiştir. Gazete, üçüncü sayfasında Hz. Muhammed'in yardımlaşma konusundaki hadislerini "Yardımlaşma Kırk Hadis Meali" başlığı altında okuyucuları ile paylaşmıştır (Balıkesir Postası, 4 Ocak 1951, S. 2433: 1-2).

Gazetenin diğer bir baskısında Göçmenler konusunda çıkan haberlerde ulusal düzeyde organize edilen kampanyalar ve piyangolar da Balıkesir kamuoyuna duyurulmuştur. Bu anlamda aynı gazetenin 6 Ocak 1951 tarihli haberinde "Göçmenler Piyangosu" başlığı altında piyango hakkında bilgiler verilmiştir. Buna göre göçmen piyangosu için Milli Piyango idaresinde hazırlıklara başlanıldığı ve ikramiyenin 500.000 lira olacağı kaydedilmiştir. Bu gazetenin ikinci sayfasında ise Balıkesir halkına hitaben göçmenlere yardım konusunda bu yardımın mahiyeti hakkında gazete yazarlarından Refik Sağanak tarafından kaleme alınan "Biz göçmenlere yardım etmek istiyoruz" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Yazısında Sağanak, Balıkesir halkının vicdanına seslenerek şu düşüncelerini ifade etmiştir:

"Büyük vatansız Refik Koraltan adaşımızın göçmenlere ait bir genelgesinde (Bu vatandaşlara yardım toplarken kimsenin kalbi incitilmesin) mealinde bir cümle var Esası (gönül rızası) na dayanan bu sözle civan mert halkımızın göçmenlere açılmış kesesine hitap eden Refik Koraltan'ın (Muhacir işi) ni bilhassa ele alması cidden yerindedir. Mademki bütün vatandaşlar onun böyle bir dava yolunda olmasını hayırlı bir tesadüf veya lütuf biliyoruz; şu bal de yine onun bize, her eve ve memura, kazanç nispetimize göre yüzde hesabıyla birer teklifte bulunmasını da sevinçle karşılayabileceğiz. Bugün Amerikalılar her aile başına senede (555) lira vermek suretiyle bütün dünyanın kalkınmasına rıza göstermiş bulunuyor da, biz niçin bu göçmen vatandaşlara gayri muayyen bir zaman içinde yardım ederek acele etmeyelim? Biz Amerika'dan aşağı mıyız? Göçmen işinde bütün vatandaşlara derhâl birer vazife ve çabuk ödenecek vergimsi bir yardım kanunu çıkarıp su kış kıyamet gününde ana vatana katılmış bulunan öz ve has kardeşlerimize deva olmağa bakalım.. Vatandaşlık böyle zamanda belli olur. Bu dava Kore'nin bir ucu değil midir? Bulgaristan'daki ev araba, tarla, bir sürü hayvanına mukabil sırtında bir yorgancıkla bize gelmiş göçmenlerin haline acımamak yalnız büyük dostlarımıza ve

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

komşularımıza aittir, Müslüman bir Türk'e değil kardeşlerim! Kendimizi gösterelim Allah bizi imtihan ediyor."

Gazetenin diğer bir yazarı olan İ. Sadık Üstün ise "Göçmen Öğretmenler" başlıklı yazısı ile göçmenler arasında geldikleri yerde öğretmen olanların da olduğunun bilgisini vermiştir. Üstün, bu öğretmenlerin durumlarının ne olacağını sorgulamıştır. Bu yazısında Üstün, göçmen öğretmenler hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Devlet ve millet olarak el ele veren, göçmeni bağrına basan onu kısa bir zamanda müstahsil ve müreffeh bir hale sokacak bulunan bu milli endişenin, bu milli hareketin er geç ve eninde sonunda muvaffak olacağına katiyen şüphemiz yoktur. Ancak bu kalabalık ve geniş kitle içinde bir zümre vardır ki, çiftçi ve sanatkâr olanları kadar bu zümreyi de düşünmek, onun da hayat ve istikbaliyle ilgili olmak icap edecektir, kanaatindeyiz. Bu yazı ile üzerinde duracağımız bu zümre oralarda müsteolinin elinde temsil edilmek tehlikesine göğüs geren bu talihsiz toplulukları maziye ve Türklüğe bağlayan bağları bugüne kadar sınıksız tutan ve nihayet emanetini asliyle yerine getirip vatana teslim eden misyoner Türk öğretmenleridir." (Balıkesir Postası, 6 Ocak 1951, S. 2435: 1-3).

Gazete bu şekilde teşvik edici yazılar ile çoğunluğu çiftçi olan göçmenler içinde farklı statüde olan özellikle de göçmen öğretmenler hakkında yazılarla bu konuyu zaman zaman gündemine almıştır. Balıkesir halkının bu şekilde konuya duyarlılığı sağlanmaya çalışılırken yardım faaliyetleri de Göçmenlere Yardım Derneği ve hayırsever vatandaşlar tarafından destek görmeye devam etmiştir. Bu kapsamda Balıkesir merkezde hayırsever vatandaşlar 20 bin lira bağışta bulunmuş ve ayrıca eşya yardımı da yapılmıştır. Bununla birlikte Müteahhit Sabri İnanöz göçmenlerin ulaşım ihtiyaçlarını karşılamak üzere büyük bir kamyonu İskân Müdürlüğü emrine vermiştir. Toprak ve İskân Müdürü Sıtkı Sel (Göçmenlere Yardım Derneği Başkanı) ve Göçmenlere Yardım Derneği üyelerinden olan Mehmet Şan gece gündüz göçmenlerle meşgul olmakta ve kendilerine her türlü yardımı yapmaya devam etmişlerdir (Balıkesir Postası, 23 Ocak 1951,S. 2449: 2).

Yukarıda da bahsedildiği üzere dernekler dışında ilçelerdeki mülki amirler de yardım faaliyeti yürütmüşlerdir. Bu kapsamda Kepsut'ta Belediye Başkanı Mehmet Karabey, ilçe müdürlerinden Ahmet Yurdakul Bey ve mahalle muhtarlarından müteşekkil bir komite 60 şinik (480 kilo) buğday, 3 şinik (24 kilo) tarhana, 3 şinik (24 kilo) fasulye ve 40 lira para toplanmış ve göçmenlere dağıtmışlardır. Ayrıca 20 şinik (160 kilo) daha sonradan gelecek göçmenler için ayrılmıştır (Balıkesir Postası, 31 Ocak 1951, S. 2456: 1).⁵ Balıkesir'de göçmenler yardım konusu konser gibi sanatsal etkinliklerle de desteklenmiştir. Bu kapsamda 10-11 Şubat

⁵ Bugün Hasan Basri Çantay da yukarıda bahsedilen göçmen öğretmenler mevzuuna değinmiştir. O, bu öğretmenlerin balkanlarda azınlık okullarında yani Türk okullarında zor şartlar içinde görev yaptıklarının ve bunun da unutulmaması gerektiğini bundan dolayı da emekliğe ilişkin işlemlerde bu şahıslara kolaylıklar tanınmasını istemiştir. Yazdığı istek mektubunu dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye hitaben yazmıştır. (Balıkesir Postası 31 Ocak 1951, S. 2456: 2).

Ferruh Kayalan

1951 tarihinde sanatçı Ayla Aykut, Mustafa Kovarcı, Tamburi Maksut Ersun ve bağlama üstadı Şemsi Basmacı ve arkadaşları tarafından Öğretmen Okulu salonunda göçmenler yararına bir konser verilmiştir. Konsere halkın katılımı için eski belediye meydanından kalkacak bir otobüs tahsis edilmiştir (Balıkesir Postası, 1 Şubat 1951, S. 2457, s. 2; Balıkesir Postası, 8 Şubat 1951, S. 2463: 2).

Balıkesir Postası 23 Şubat 1951 tarihli bir haberinde Göçmenlere Yardım Derneği'nin Balıkesir'de göçmenler için iki adet misafirhane açmış olduğunu ve bu tarihe kadar derneğin vatandaşlardan gelen yardımlar vasıtasıyla 22.250 lira para, 9.961 parça giyecek eşya ve 5.425 kilo yiyecek maddesi toplandığını bildirmiştir. Gazete bu hizmetleri ile derneğin göçmenlerin her türlü ihtiyacını karşıladığını vurgulamıştır (Balıkesir Postası, 23 Şubat 1951, S. 2476:).

Yukarıda ifade edildiği üzere göçmenlere yardım konusu her ilçede ve bucakta o yerin mülki amirlerinden öğretmenine toplumun bütün kesimleri tarafından sahiplenilmiştir. Nitekim Sarıköy bucağı buna güzel bir örnektir. Burada Bulgaristan'dan gelen göçmenler için yapılan yardımları toplamak üzere bir birlik teşkil edilmiş ve halkın yardımları gelmeye başlamıştır. Bu güne kadar Sarıköy'de 400 liraya yakın para, 693 kilo mısır, 345 kilo buğday, 102 kilo arpa, 36 kilo fasulye, 37 kilo börülce toplanmıştır. Bununla birlikte Bayan Nimet Aktüre, Handan Erdoğan, Öğretmen Fevziye Yayın, Öğretmen Sevim Üner, Zehra Kanber'den müteşekkil bir grup gelen göçmeleri evlerinde ziyaretle hoş geldiniz diyerek hatırlarını sormuşlar ve her eve portakal hediye etmişlerdir. Bayanların bu hareketinden göçmenler çok memnun kalmışlardır (Balıkesir Postası, 26 Şubat 1951, S. 2478: 2).

Bir yardım birliği olarak 26 Şubatta açılan Göçmenler ve Mültecilere Yardım Birliği'nin Kadınlar Kolu da faaliyetlerine başlamıştır. Gazeteden, Kadın kolu koordinatörlüğünde 4 Marttan 18 Martta kadar bir kampanya yürütülecek ve bu kampanya kapsamında aynı ve nakdi bağışlar toplanacaktır bilgisine ulaşılmaktadır. Gazete, bu amaçla şehir, 80 bölgeye ayrılacak olup, her bölgeye birer ekip gönderilerek buralardan yardımlar toplanacaktır diye duyuruda bulunmuştur (Balıkesir Postası, 1 Mart 1951, S. 2481: 1). Ayrıca Göçmenler ve Mültecilere Yardım Birliği'nin Kadınlar Kolu'nun toplantısı sonucunda gelecek aylar içinde gelir temini maksadı ile faaliyetler yapmaya karar verilmiştir. Buna göre ses sanatkarlarından Hamiyet Yüceses, Münir Nurettin, Sabite Tur ve Zehra Bilir, iki konser vermek üzere Balıkesir'e davet edilmiştir. Bundan başka 7 Nisan günü hükümet salonunda bir balo ve yine mayıs ayı başlarında yağlı pehlivan güreşleri yapılması kararlaştırılmıştır (Balıkesir Postası, 6 Mart 1951, S. 2485: 1).

Balıkesir şehrinde yardım faaliyetleri tüm hızı ile devam eder iken toplanan bağışların ve diğer yardımların miktarı zaman zaman Balıkesir Postası gazetesinden duyurulmuştur. Bu anlamda 6 Mart 1951 itibariyle son hafta içinde toplam 12.467.46 kuruş daha bağış yapılırken göçmen meselesinin başladığı günden itibaren sadece Balıkesir şehir merkezinden toplam 40.549,46 kuruş toplanmıştır. Bu miktara köylerde toplanan bağışlar dâhil değildir (Balıkesir Postası, 6 Mart 1951, S. 2485: 2).

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Yardım faaliyetleri Balıkesir merkez de olduğu gibi buradan diğer merkezlere gönderilen göçmenler için de gönderildikleri ilçelerde de devam etmiştir. Bu ilçelerden biri de Bigadiç'tir. Burada ilçeye yeni atanan Kaymakam Muammer Akman, ilk iş olarak Göçmenlere Yardım Derneği'nin faaliyetlerine hız vermiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda ilçede çalışan memurlardan 160 lira ve ilçenin muhtelif köylerinden 839,70 kuruş yardım toplanarak bu yardım Kızılay'a teslim edilmiştir. Bununla beraber ilçe kadın öğretmenlerinden kurulan Kadınlar Kolu faaliyetlerinden 35 lira ve birçok giyim eşyası toplamışlardır. Diğer taraftan Işıklar köyünde köyün ebeleri gelen göçmenlere tam bir ev sahipliği göstererek onları evlerinde ağırlamışlardır (Balıkesir Postası, 10 Mart 1951, S. 2489: 2). Bu arada Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği çalışmalarına hız kesmeden devam etmiştir. Adı geçen birlik, Balıkesir şehir merkezinde mahalle muhtarlarının da katılımıyla görevlendirilen 28 ekip ile 18 Mart 1951 Pazar günü bir yardım seferberliği başlatmışlardır. Pazar günü yapılacak yardım faaliyetlerinde vatandaşların da yeterli duyarlılığı göstermesi açısından Balıkesir Postası gazetesinde bu faaliyetin tüm ayrıntıları haber olarak duyurulmuştur. Bununla beraber Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği şehir merkezindeki tüm evlere pazar günü yapılacak olan yardım için bilgilendirici beyannameler de dağıtmıştır (Balıkesir Postası, 15 Mart 1951, S. 2493: 2; Balıkesir Postası, 17 Mart 1951, S. 2495: 1). Yukarıda bahsi geçen yardımlar sonucunda göçün başladığı günden 24 Mart 1951 tarihine kadar göçmenler için toplam 45.842 lira bağış yapılmıştır. Bundan başka 50 ton hububat, 11 ton giyecek maddesi ile 1050 parça giyim eşyası temin edilmiştir (Balıkesir Postası, 26 Mart 1951, S. 2502: 1).

Gazete, göçmen meselesinin sönümlendiği 1952 yılında göçmenlere yapılan toplam yardım miktarını ve bu yardımların özelliklerine ait bilgileri de haber olarak vermiştir. Nitekim gazete, 1 Ekim 1952 tarihli haberinde Balıkesir'e 2.128 aile olmak üzere toplam 9.350 göçmenin geldiği bilgisini verdikten sonra bunlardan rençber (çiftçi) olan 1.041 aileye 29.772 dekar arazi dağıtımının yapıldığını ve 871 aileye de ziraat bankasından 1.915,108 liralık çiftçi araçları sağlandığını bildirmiştir. Bununla beraber aynı haberde 110 zanaatkâr aileye de 47.114 lira döner sermaye, 1.011 çiftçi aileye ise 375,937 kilo tohumluk dağıtıldığı bilgisi verilmiştir (Balıkesir Postası, 1 Ekim 1952, S. 2951: 1).

4.3 Göçmenlerin İskânı ve Yapılan İmar Faaliyetleri

Yukarıda görüldüğü üzere Balıkesir'de göçmenler için yardım faaliyetleri tüm hızı ile devam ederken onların iskânı ve bu iskân için yapılacak evler için de imar faaliyetleri başlamıştır.⁶ Bu anlamda gazetenin verdiği habere göre ilk iskân ve imar faaliyeti Kepsut'ta

⁶ Bu faaliyetler 2510 sayılı İskân Kanunu çerçevesinde yapılmıştır. Kanunun ilgili maddesi şu şekildedir. Madde 17: İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alât ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır. Köylerde, kasabalarda sanatkârlara dükkândan ayrı yarım istihkak miktarı toprak da verilir. İskân derecesini gösteren (Toprak tevzi cetveli) ilişiktir.

Ferruh Kayalan

başlamıştır. Toprak ve İskân Müdürü Sıtkı Sel'in başkanlığında Tapu Sicil Muhafız Muavini Yunus Nadi Sezgin ve Ziraat Müdürü Hasan Erkan'dan müteşekkil heyet Cuma günü Kepsut'a gelerek buradaki 34 göçmen ailesine toprak dağıtımına başlamıştır. Kepsut'ta başlayan bu imar faaliyetleri bitir bitmez diğer ilçelerde de imar faaliyetlerine başlanacağı haberi verilmiştir (Balıkesir Postası, 28 Temmuz 1951, S. 2598: 1).

Bu gelişmeden iki-iki buçuk ay sonra Balıkesir merkez ve kazalar olmak üzere tüm vilayete Kızılay tarafından 400.000 lira tahsis edilmiş ve göçmenler için toplam 960 evin inşaat çalışmalarına başlanılmıştır. Bu kapsamda Gönen kazasına 69.080, Susurluk'a 67.280, Bigadiç'e 14.320, İvrindi'ye 11.420, Balya'ya 56.640, Dursunbey'e 2.832, Sındırgı'ya 5.192, Ayvalık'a 9.152, Erdek'e 12.480, Bandırma'ya 16.640, Burhaniye'ye 16.640, Edremit'e 12.480 ve Manyas kazasına da 20.800 lira tahsis edilmiştir. Diğer taraftan merkez ilçede 100, Gönen de 250, Susurluk'ta 250, Bigadiç'te 50, İvrindi'de 40, Balya'da 24, Dursunbey'de 12, Sındırgı'da 22, Ayvalık'ta 22, Erdek'te 30, Bandırma'da 40, Burhaniye'de 40, Edremit'te 30. Manyas'ta da 50 evin inşasına başlanılmıştır. Bu şekilde toplam 960 göçmen evinin temeli atılmıştır. Habere göre iki ay içinde inşaatı tamamlanacak bu evlere benzer olarak ikinci bir partinin inşasına ise derhal başlanacağı bildirilmiştir (Balıkesir Postası, 16 Ekim 1951, S. 2664: 1).

Görüldüğü gibi Balıkesir vilayet genelinde hızlı bir şekilde göçmen evleri projesi tüm hızı ile devam eder iken Balıkesir merkez ilçede ise Belediye Meclisi, acil bir toplantı tertip etmiş ve göçmenler için 350-400 hanelik yeni kurulacak bir mahallenin yerini tayin ve tespit çalışmalarını başlatmıştır. Bu iş halledildikten sonra İskân ve Toprak Müdürlüğü tarafından derhal inşaat faaliyetleri başlatılacaktır. Bununla beraber evlerin inşaatına sarf edilmek üzere vilayet emrine gerekli tahsisat ve planlarda gönderilmiştir (Balıkesir Postası, 2 Kasım 1951, S. 2664: 1).

Belediye Meclisi'nin 400 hanelik göçmen mahallesini belirleme çalışmaları devam ederken anlaşıldığına göre yeni kurulacak bu mahalle Balıkesir'in zengin tüccar ve hayırsever kesimlerini de harekete geçirmiştir. Nitekim şehrin hayırsever ve iş insanlarından Mecit Erzaim yetkililere müracaatta bulunarak kendisine ait İzmir yolu üzerinde Fazlı Kuyusu bölgesindeki 1.000 m² arsasını kurulacak bu mahalle için hibe etmiştir (Balıkesir Postası, 8 Kasım 1951, S. 2683, s. 1). Mecit Erzaim'in bu hibesi diğer vatandaşlara da örnek olmuştur. Nitekim daha sonra yine bir başka hayırsever tüccarlardan Kuyumcu Tahir Alankuş da Fazlı Kuyusu mevkiindeki 1.500 m²'lik arsasını ve Medine Boğazındaki iki dönüm bağı bu maksatla bağışlamıştır (Balıkesir Postası, 9 Kasım 1951, S. 2684: 2).

Madde 18: İskânda Hükümetçe verilen talimata göre yapı yapılması için malzeme veya para verilebilir. Yapı yapmakta kendileri de çalıştırılabilir. İskân için Devlet ormanlarından parasız kereste vermek ve bu yapıları yapmada asker, Devlet memur ve müstahdemlerini ve vasıtalarını kullanmak caizdir.

Madde 19: Yeniden kurulan veya canlandırılan köylere. orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri, otlak, suvat. orman kanunu hükümleri içinde baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lazım yerler parasız bırakılır. (2510 Sayılı İskân Kanunu, 1934: 4005).

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

İskân işleri, Balıkesir şehir merkezinde olduğu gibi bu merkeze bağlı köylerde de devam etmiştir. Bu iş için ayrı ayrı toprak tevzi komisyonları kurulmuştur. Komisyonlar göçmenlere belirlenen köylerde toprak dağıtmışlardır. Torak tevzi komisyonları tarafından merkez ilçeye bağlı Ayşebacı, Köseler, Ayvatlar, Irvana, Halalca köylerinde 21 göçmen ailesine 607 dönüm toprak dağıtmıştır. Diğer taraftan ikinci bir komisyon ise Merkez kaza Aktarma, Bakacak, Deliktaş, Cinge, Beyköy, Gökköy, Küçükboşancı, Kabakdere, Kabaklı, Kalaycılar, Naipli, Kesirven ve Tamandıra köylerinde toprak dağıtma işlemlerine devam etmişlerdir. Ayrıca diğer bir komisyon da Konakpınar bucağına gitmiştir (Balıkesir Postası, 15 Kasım 1951, S. 2684: 1).

Merkez ilçede bu faaliyetler devam eder iken merkez ilçeye bağlı diğer ilçelerde de ev inşa işleri bütün hızı ile devam etmiştir. Bu kapsamda Edremit'te 33 göçmen evinin inşası tamamlanmış, Susurluk kazasındaki 160 evden çoğunun inşası bitirilmiş ve sahiplerine teslim edilmiştir. Bununla beraber Gönen kazasındaki 140 göçmen evi de sahiplerine teslim edilmiştir. İvrindi kazasında yaptırılmakta bulunan 41 göçmen evinin de çatıları tamamlanmıştır. Bigadiç kazasında ise inşaat çalışmaları devam etmektedir (Balıkesir Postası, 16 Kasım 1951, S. 2690: 2).

Balıkesir'de göçmenler için yapılması düşünülen 400 hanelik evlerin tam olarak yerinin belirlenmesi hususunda 25 Kasım 1951 tarihinde Belediye Meclisinde bir toplantı yapılmıştır. Belediye Meclisi bu yerin Edremit şosası eski bin yataklı hastane ilerisindeki Kızpınarı civarında kurulmasını karara bağlanmıştır. Böylelikle yer sorunu çözülmüştür (Balıkesir Postası, 26 Kasım 1951, S. 2698: 1). Fakat gazetenin 9 Ocak 1952 tarihli bir haberine göre yer sorunu çözülmekle beraber her ev için Bakanlıktan ilave 1.500 lira para talep edilmiştir (Balıkesir Postası, 9 Ocak 1952, S. 2735: 1). Talep edilen paranın karşılandığı gazetenin 27 Şubat 1952 tarihli haberinden anlaşılmaktadır. Nitekim Gazete "Göçmen evleri inşaatına yeniden başlanıyor" haberini manşetten duyurmuş ve haberine göçmen evleri inşaatına yeniden hız verildiğini ve Edremit şosesi üzerinde inşaatına karar verilen 400 evden oluşacak olan göçmen mahallesinin bu yazın sonuna doğru bitirilmesinin planlandığını duyurarak devam etmiştir (Balıkesir Postası, 27 Şubat 1952, S. 2777: 1-2). Gazetenin diğer bir haberinden göçmenlere tahsis edilen yeni bir mevkiden de bahsedilmiştir. Haberde 77 göçmen için Kaynarca Suyu membaı civarında arazi dağıtım işlemi yapıldığı ve burada da göçmen mahallesi için inşaat çalışmalarına başlanacağı bilgisi verilmiştir (Balıkesir Postası, 23 Eylül 1952, S. 2944: 1).

Gazete göçmenlerin iskânı ve yapılan imar faaliyetleri konusunda 1952 yılı sonunda 1 Ekim 1952 tarihli haberinde genel anlamda yapılan ev yardımı konusunda Balıkesir'de toplam 625 köy ve 68 şehir tipi ev yaptırıldığını, 109 aileye de hazır ev satın alındığı haberini vermiştir. Bununla beraber Gazete, haberin devamında, verilen toplam ev sayısına halen inşa edilmekte olan 383 köy ve 21 şehir tipi evin dahil olmadığını, ayrıca 120 şehir tipi evin de inşaatına başlandığını haberini vererek böylece göçmenlerin kış mevsiminden önce kendi evlerine gireceklerinin umulduğu kaydetmiştir (Balıkesir Postası, 1 Ekim 1952, S. 2951: 1-2).

Sonuç

Ferruh Kayalan

Muhacir Esas Kayıt Defterleri seçilen konu için çok önemli bir kaynak olmakla beraber, 24.03.2016 tarih ve 6698 Kanun Nolu Kişisel Verilerin Korunması Kanunu nedeniyle bu kaynak sınırlı şekilde ve yerinde incelenebilmiştir. Bundan dolayı defterden sadece Balıkesir şehir merkezine ve köyelerine ait kayıtlar görüldü. Defterden Balıkesir şehir merkezine gelen göçmen sayısı, Bulgaristan'dan geldikleri şehir, köyler ve Bulgaristan'da icra ettikleri meslekler hakkında bilgilere ulaşıldı. Bu kaynağa göre, göçmenler Balıkesir Merkez, Bigadiç, Sındırgı, Kepsut, Susurluk, Bandırma, Erdek, Savaştepe, Ayvalık, Balya, Edremit, Burhaniye, İvrindi, Manyas, Gönen, Şamlı, Dursunbey ilçelerine yerleştirilmiştir. Defterde bu ilçelerden merkez ilçe yani Balıkesir şehrine toplam 494 aile kaydedilmişken, aile üyelerinin tam olarak kaydedildiği aile kaydı ise 414'dür. Bu bakımdan Balıkesir şehir merkezine ait net göçmen sayısına ulaşamamaktadır. Bu durum Balıkesir vilayetine gelen toplam göçmen sayısı hakkında kesin bir rakama ulaşmayı da engellemektedir. Elde edilen bilgiler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında; 494 aileden 414 ailenin bilgisinin kaydedildiği defterde geriye kalan 80 ailenin üye sayısı hesaplamasında ortalama bir ailenin 4 üyesi olduğu kabul edilirse toplam göçmen sayısının yaklaşık 1.816 kişi olduğu sonucuna varılır. Bununla beraber üye sayılarının verildiği 414 ailede toplam 1496 kişinin tespiti yapılmıştır. Bu rakamın 791'i erkek 705'i kadındır. Bu rakamlar üzerinden yüzdeler bir sonuca gidilirse erkek göçmen oranı % 52,87, kadınların oranı ise %47,12'dir. Defterden Balıkesir merkeze bağlı köylere iskân edilen göçmenlerin istatistiki bilgilerine de ulaşılmıştır. Buna göre göçmenler Balıkesir'e bağlı 40 köye yerleştirilmişlerdir. Bu köylere yerleştirilen toplam aile sayısı ise 176'dır. Köylere yerleştirilen göçmenlerin 360'ı erkek, 342'si kadın olmak üzere toplam nüfus 702 kişidir. En fazla göçmenin yerleştirildiği köyler sırasıyla Ovaköy, Paşaköy, Aslıhan, Büyükbostancı ve Pamukçu'dur. En az göçmenin yerleştirildiği köyler ise Tekkeışıklar, Karakolköy, Yenice, Naipli ve Ayvatlar'dır. Bu köylere yerleştirilen göçmenlerin %51,28'i erkek, %48,71'i ise kadındır. Bununla beraber köylere yerleştirilen göçmenlerin tamamı çiftçidir. Bu bilgilerden hareketle Balıkesir merkez ve köyelerine iskân edilen göçmenlerin toplam sayısı 1.151 erkek ve 1047 kadın olmak üzere toplam yaklaşık 2.198 kişidir.

Çalışma, Kostanick'tin eserinden ve 1955 genel nüfus sayımından ulaşılan bilgiler ile Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden ulaşılan bilgiler arasında analitik bir değerlendirme yapma imkânı da vermektedir. Bu kapsamda Kostanick'in ulaştığı Balıkesir vilayetine gelen toplam 9.195 göçmen sayısı ile muhacir esas kayıt Defterleri'nden ulaşılan Balıkesir şehir merkezinde iskân edilen yaklaşık 1816 göçmen sayısı oranlandığında Balıkesir şehir merkezine yerleştirilen göçmenlerin oranı toplam göçmenlerin (9.195) içinde %19,74'e tekabül etmektedir. Bununla beraber Balıkesir şehri ve buraya bağlı köyler ile birlikte Balıkesir merkeze yerleştirilen toplam 2518 göçmenin oranı ise toplam göçmenlerin (9.195) içinde %27,38'e karşılık gelmektedir. Buda Balıkesir vilayete gelen göçmenlerin %30'a yakın bir nüfusun Balıkesir merkez ve köyelerine yerleştirildiğini göstermektedir.

Söz konusu defterden ulaşılan bir diğer veri ise mesleki dağılımlara ilişkin istatistiki bilgilerdir. Bu verilere göre Balıkesir şehir merkezine gelen göçmenlerin aile reisleri itibarıyla herhangi bir mesleği olup olmadığı bilgisi kaydedilmemiş erkeklerin sayısı 160 kişidir.

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Bununla birlikte adı geçen tablodan sadece 6 kişinin çiftçi olarak kaydedildiği düşünülürse bu 160 kişinin mesleki bilgisi hakkında çiftçi ya da işsiz olarak bir değerlendirme yapmak konusu da mümkün görünmemektedir.

Fakat yukarıda bahsedildiği üzere Kostanick'in Muhacir Esas Kayıt Defterleri'nden elde ettiği verilere göre Balıkesir vilayetine gelen toplam 9.195 göçmenin 6.799'unun çiftçi olması Balıkesir şehir merkezinde iskân edilen ve meslekleri konusunda herhangi bir kayda rastlanılmayan 160 aile reisinin de çiftçi olabilme ihtimallerini güçlendirmektedir. Bundan sonra gelen meslekler sırasıyla Bakkalcılık, kunduracılık, marangozluk, dericilik, öğretmenlik, fırıncılık ve terziliklerdir. Bununla beraber Balıkesir şehir merkezine çeşitli meslek kollarından 254 zanaatkâr ailenin yerleştirilmesi, iskân gerçekleştirilirken Balıkesir şehir merkezinin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının da hesaba katıldığı sonucunu vermektedir. Bu anlamda göçmenlerin iskânında Balıkesir şehir merkezine daha çok esnaf ve zanaatkârlar yerleştirilmiştir.

Aynı defterden Balıkesir şehir merkezine iskân edilen göçmenlerin Bulgaristan'ın hangi şehir ve köylerinden geldiği bilgisine de ulaşılmaktadır. Fakat burada da meslek kollarında olduğu gibi 149 ailenin hangi şehir ve ilçeden geldiğine dair bir kayıt yoktur. Bununla beraber kaydı olan 265 ailenin 57'sinin Bulgaristan'ın Kırcaali ilçesinden geldiği, bunu takiben 44 ailenin Şumnu, 31 ailenin Rusçuk'dan geldikleri tespit edilebilmiştir.

Balıkesir Postası gazetesinden göçmenlerin Balıkesir'de toplam 13 ilçeye yerleştirildikleri haberi verilmiştir. Fakat bu rakam Muhacir Esas Kayıt Defterleri ile çalışmaktadır. Zira söz konusu defterlerde 17 ilçenin adı geçmektedir. Diğer taraftan gazetede adı geçen ilçeler konusunda da farklılıklar vardır. Gazetede Susurluk, Bandırma, Erdek, Manyas, Havran, Kepsut, Bigadiç, Sındırgı ve Ayvalık ilçelerinden bahsedilmişken Muhacir Esas Kayıt Defterlerinde Havran ilçesi kaydedilmemiştir. Gazete, 1 Ekim 1952 tarihindeki haberinde Balıkesir'e gelen göçmenlerin nihai miktarını vermiştir. Habere göre Bulgaristan'dan Balıkesir'e gelen göçmenler 2.128 aile olup, bunların toplamı 9.350 kişidir. Bu rakamlar Kostanick'in, Muhacir Esas Kayıt Defterlerini esas aldığı çalışmada 2.146 aile olmak üzere toplam 9.195 kişi olarak geçmektedir.

Gazeteden göçmenlerin iskânı ve imar faaliyetleri hakkında da ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Haberlere göre göç alan bütün ilçelerde göçmen evlerinin imarına başlanılmıştır. Balıkesir merkezde ise göçmen evlerinin şehrin hangi mevkiine inşa edilmesi konusunda uzun süren bir istişarenin yaşandığı görülmektedir. Sonunda yapılması düşünülen 400 hanelik evlerin tam olarak yerinin belirlenmesi hususunda 25 Kasım 1951 tarihinde Belediye Meclisinde bir toplantı yapılmıştır. Belediye Meclisi bu yerin Edremit şosası eski bin yataklı hastane ilerisindeki Kızpınarı civarında kurulmasını karara bağlanmıştır. Diğer taraftan gönüllü işadamlarının arsa bağışları ile İzmir yolu üzerinde Fazlı Kuyusu bölgesi de göçmenler için imar faaliyetlerinin başlandığı bir yer olmuştur. Daha sonra Kaynarca Suyu membainin da 70 göçmen evi inşaatı için uygun görüldüğü anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri, İskân esas Kayıt Defteri, İl Balıkesir, İlçe Merkez, Kod 271, V 10, Defter No: 42. ss. 292, 1951-1952. (bu belgelerin kullanımı izne tabidir, online kullanıma kapalıdır).

Balıkesir Muhacir Esas Kayıt Defterleri, Tahsis Defteri, İl Balıkesir, İlçe Merkez, Kod 271, V 10, Defter No:50. ss. 672, 1950-1951. (bu belgelerin kullanımı izne tabidir, online kullanıma kapalıdır).

Resmi Gazete

Resmi Gazete, İskân Kanunu, 21 Haziran 1934, sayı 2733.

Remi Gazete, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 07.04. 2016. sayı 29.677.

Resmi Belgeler

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, (TCBİGM). (1961), 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu, yayın no:410, İstanbul: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, (TCBİGM). 1961, 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, yayın no:412, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Kitap ve Makaleler

Abacı, Zeynep, Dörtok. 2008. *Balkan Savaşları'na Kadar Kırım ve Kafkasya'dan Yapılan Göçler: Osmanlı Devleti'nin Yaptığı Düzenleme ve Uygulamaların Kriz Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi*, Bursa'nın Zenginliği Göçmenler içinde ss. 59-72. Bursa: Osmangazi Belediyesi.

Ağanoğlu, Hasan Yıldırım. 2013. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Akbulut, İlhan. 2014. "160. Yıldönümünde Kırım Savaşı". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 106 (208): 333-350.

Arıkan, Zeki. 1988. "1821 Ayvalık İsyanı". *Bellekten*, 52 (203): 571-600.

Armaoğlu, Fahir. 2019. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kronik Yayınları.

Çolak, Filiz 2013. "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)" . *Tarih Okulu Dergisi, İlkbahar-Yaz 2013, Sayı XIV*, ss. 113-145.

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

- Demiroğlu, Hasan. 2009. "Rus Kaynaklarına göre Rusya'nın Balkan Siyaseti: Ortodoks Birliği ve Panis Slavizm (1856-1878)" Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eroğlu, Hamza 1987. "Türk-Bulgar İlişkileri ve 18 Ekim 1925 Tarihli Dostluk Andlaşması". *Belleten*, 51, 1339-1348.
- Eroğul, Cem. 2014. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Geray, Cevat. "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi" Amme
- Gürün, Kamuran. 1983. *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan günümüze kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Hakov, Cengiz. 2002. "Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni". *Türkler*, 20: 371-376.
- Halaçoğlu Yusuf 1992. "Bulgaristan". ss. 396-399 içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. Ankara: TDV Yayınları.
- Halaçoğlu, Ahmet. 2002. "Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler". *Türkler*, C.13: 887-895. *İdaresi Dergisi*, c. 3, s.4, (1970): 8-36
- İlgürel, Mücteba. 1999. *Milli Mücadelede Balıkesir Kongreleri*. İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi.
- İpek Nedim. 2000. *Mücadele ve Samsun*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, Enver Ziya. 1999. *Osmanlı Tarihi. IX. Cilt, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*. Ankara: TTK, Basımevi.
- Kasarıcı, Rüya. "Türkiye'de Nüfus Gelişimi", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama*
- Kayalan, Ferruh. 2022. "1935 Nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinin demografik yapısı ve özellikleri". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25 (47): 259-282.
- Komasyon, 2004. *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Kostanick, Huey Louis. 1957. *Turkish Resettlement of Bulgarian Turks 1950-1953*. California: University of California Press Berkeley and Los Angeles.
- Kurat, Akdes, Nimet. 1987. *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK, Basımevi.
- Kurat, Yuluğ, Tekin. 1975. "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973". *Belleten*, Cilt: 39,(154): 265-308.
- Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler* (1993). İkinci Takım, C. II, çev. Seha L. Meray, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Merkezi Dergisi*, s.5, (1993), 247-266.
- Öksüz, Hikmet. 2010. "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskan Meselesi (1923-1938)" *Atatürk Dergisi* 3, (1): 169-188.

Ferruh Kayalan

- Özgür, Ulvi. 2007. "Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Pektaş, Şerafettin. 2012. *Menderes'li Yıllar Demokrat Parti Döneminde İşçi Hareketleri*. İstanbul: Fırat Yayınevi.
- Pınar, Mehmet. 2014. "1950-1951 Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Demokrat Parti'nin Göçmen Politikası". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 30: 61-94.
- Sarıkoçuncu Değerli Esra, Hasan Karakuzu. 2016. "1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü" . *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* , (57): 313-342 .
- Sarınay, Yusaf. 2011. "Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (80): 352-387.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin. 2011. *Türk Siyasal Muhafazakârlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Şimşir, Bilal. 1986. *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (1984). *Lozan Barış Antlaşması. Lozan'da İmzalanan Sözleşmeler Senetler Barış Antlaşmasına Ekli Mektuplar ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı İcra Sekreterliği.
- Tanoğlu, Ali. 2011. "Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* , 14, (1-4): 129-161.
- Todorov, Nikolay. 1979. *Bulgaristan Tarihi*. İstanbul: Öncü Kitabevi.
- Toparlık, Bahar. 2018. *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Göçü ve Trakya'da İskânları*, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Türk, Mustafa. 2019. *Balıkesir Çevresinde Hadrianoutherai Örneğinde Eskiçağ Kentleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uçarol Rıfat. 2006. *Siyasi Tarih (1789-2001)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Uzuner, Bedriye. 2019. *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Kırklareli Vilayetine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, Bülent, 2019. *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri 1878-1938*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay.
- Yıldırım, Hatice 2020, *Mütareke Döneminde Göç ve İskan (1918-1923)*, Ankara: TTK yay.
- Yurt Ansiklopedisi. (1982), "Balıkesir". ss.1102-1240 içinde *İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını*. C.I. İstanbul: Anadolu Yayınları.
- Zürcher, Erik Jan. 1995. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir

Gazeteler

- Balıkesir Postası (1951). 4 Ocak Perşembe. Yıl 9, Sayı 2433.
Balıkesir Postası (1951). 6 Ocak Cumartesi. Yıl 9, Sayı 2435.
Balıkesir Postası (1951). 9 Ocak Salı. Yıl 9, Sayı 2437.
Balıkesir Postası (1951). 16 Ocak Salı. Yıl 9, Sayı 2443.
Balıkesir Postası (1951). 19 Ocak Cuma. Yıl 9, Sayı 2446.
Balıkesir Postası (1951). 20 Ocak Cumartesi. Yıl 9, Sayı 2447.
Balıkesir Postası (1951). 23 Ocak Salı, Yıl 9, Sayı 2449.
Balıkesir Postası (1951). 29 Ocak Pazartesi. Yıl 9, Sayı 2454.
Balıkesir Postası (1951). 1 Şubat Perşembe. Yıl 9, Sayı 2457.
Balıkesir Postası (1951). 5 Şubat Pazartesi. Yıl 9, Sayı 2460.
Balıkesir Postası (1951). 8 Şubat Perşembe. Yıl 9, Sayı 2463.
Balıkesir Postası (1951). 9 Şubat Cuma. Yıl 9, Sayı 2464
Balıkesir Postası (1951). 23 Şubat Cuma. Yıl 9, Sayı 2476
Balıkesir Postası (1951). 26 Şubat Pazartesi. Yıl 9, Sayı 2478.
Balıkesir Postası (1951). 1 Mart Perşembe. Yıl 9, Sayı 2481.
Balıkesir Postası (1951). 6 Mart Salı. Yıl 9, Sayı 2485.
Balıkesir Postası (1951). 10 Mart Cumartesi Salı. Yıl 9, Sayı 2489.
Balıkesir Postası (1951). 15 Mart Perşembe. Yıl 9, Sayı 2493.
Balıkesir Postası (1951). 17 Mart Cumartesi. Yıl 9, Sayı 2495.
Balıkesir Postası (1951). 26 Mart Pazartesi. Yıl 9, Sayı 2502.
Balıkesir Postası (1951). 28 Temmuz Pazartesi. Yıl 9, Sayı 2598.
Balıkesir Postası (1951). 16 Ekim Salı. Yıl 9, Sayı 2664.
Balıkesir Postası (1951). 02 Kasım Cuma. Yıl 9, Sayı 2678.
Balıkesir Postası (1951). 08 Kasım Perşembe. Yıl 9, Sayı 2683.
Balıkesir Postası (1951). 09 Kasım Cuma. Yıl 9, Sayı 2684.
Balıkesir Postası (1951). 15 Kasım Perşembe. Yıl 9, Sayı 2684.
Balıkesir Postası (1952). 9 Ocak Çarşamba. Yıl 10. Sayı 2735.
Balıkesir Postası (1952). 27 Şubat Çarşamba. Yıl 10, Sayı 2777.
Balıkesir Postası (1952). 23 Eylül Salı. Yıl 10, Sayı. 2944.

Ferruh Kayalan

Balıkesir Postası (1952) Ekim arřamba. Yıl 10, Sayı, 2951.

